สวรรคต, สมเด็จพระนเรสวรราชบุตรได้ครองราชสมบัติ, พระมหาอุปราชายกลงมาได้กะทำคชพยุหะถึงแก่พิราลัยกับคอช้าง แล้วทัพกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยายกออกไปตีเมืองมะริด, เมืองทวายหยู่แล้ว. อันหมู่ราช ปรปักษ์ ที่จะเข้ารอต่อยุธ ด้วยกรุง พระมหานครศรีอยุธยานั้น, ดุจหนึ่งฝูงมฤคชาติอันจะเข้าไปต่อสักดาเดช พระยาสิงหราช. ถ้ามิฉะนั้น, ดุจหนึ่งโลมชาติสกุนปักษาอันเข้าไปร่อเปลวเพลิง, มิแต่จะพินาสฉิบหายลงทุกที. บัดนี้เล่าพิเคราะห์ดูพระเจ้าหงสาวดีเสียพระมหาอุปราชาราชบุตร เหมือนหนึ่งพระกรเบื้องขวาขาดแล้ว. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า. กับสมเด็จพระอนุชาธิราชเล่า, ซึ่งพระกริสดาเดชานุภาพยิ่งทวีขึ้น. ดุจพระทินกรสถิตลอยหยู่เหนืออากาสอันปราสจากเมฆ, ขณะเมื่อเพลาเที่ยงแสงรัศมีมิแต่กล้าขึ้นไป, ที่ไหนกรุงหงสาวดีจะพ้นเงื้อมพระหัถ จำเราจะลงไปอ่อนน้อมถวายเครื่องราชบรรณาการพึ่งพระเดชเดชานุภาพ, จึ่งจะพ้นภัยอันตราย. แสนท้าวพระยาลาวทั้งปวงได้ฟังราชบัญชาก็มีความยินดี, ดุจหนึ่งมัณฑุกชาติอันพ้นจากปากอสรพิส. พระเจ้าเชียงใหม่จึ่งแต่งลักษณะพระราชสาสน, ให้นันทพัย, กับแสนหนังสือแลแสนหลวงจำทูลพระราชสาสน คุมเครื่องราชบรรณาการมาโดยด่านเมืองตาก. พระยากำแพงเพชรก็แต่งขุนหมื่นกรมการคุมทูตลงมาถึงพระนครศรีอยุธยา อัคมหาเสนาธิบดีจึ่งกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็จออกณะพระที่นั่งมังคลาภิเสก, พร้อมด้วยหมู่มุขอุภัยสมุหมนตรีกวีราชปโรหิตาโหราจารย์, เฝ้าพระบาทบงกชมาสดาสดั่งดวงดารากร รายรอบพระรัชนิกรเทวบุตร, จึ่งดำหรัสสั่งให้เบิกทูตานุทูต

เข้าเฝ้า พระศรีภูริปรีชาอ่านในลักษณะพระราชสาสนนั้นว่า, พระเจ้าเชียงใหม่เปนอิศราชิปไตยในมหาประเทศ, ขอโน้มน้อมศโรตมถวายวันทนะประนามมาแทบ พระบาท ยุคล สมเด็จ พระพุทธเจ้าหยู่หัว ทั้งสองพระองค์, ด้วยข้าพระบาทแต่ก่อนขัดพระราชอาณาผู้เปนอิศราชิปไตยในรามัญประเทศมิได้, อาจยกพยุหะโยธามากะทำจลาจลแก่กรุงพระมหานครศรีอยุธยาเปนหลายครั้ง, ให้เคืองใต้เบื้องบาทบงกชมาศ, ขอพระองค์จงซงพระการุณภาพ บัดนี้ข้าพระบาทจะขอพระราชกฤษดาเดชานุภาพอภินิหารบารมีปกเกล้าเกศ, ดุจหนึ่งปริมณฑลร่มพระมหาโพธิ ถ้าพระองค์จะเสด็จยกพยุหะโยธาทัพไปแห่งใด, จะขออาสาโดยเสด็จงานพระราชสงครามกว่าจะสิ้นกำลัง. ข้าพระองค์ให้นันทพัย, กับแสนหนังสือ, แสนหลวงจำทูนพระราชสาสนเชิญเครื่องมงคลราชบรรณาการลงมาเจริญทางพระราชไมตรี. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวได้ซงฟัง, ซงพระโสมนัส, จึงมีพระราชปติสันถารปราไสยแก่ทูตานุทูตสามนัดแล้ว, ดำหรัดสั่งให้พระราชทานเสื้อผ้าเงินตราแก่ทูตานุทูตโดยถานานุกรม แล้วแต่งตอบพระราชสาสนส่งทูตานุทูตกลับไป. ฝ่ายนันทพัย, กับแสนหนังสือ, แสนหลวงกลับขึ้นไปเข้าเฝ้าพระเจ้าเชียงใหม่ทูนราชกิจเสร็จสิ้นทุกประการ. พระเจ้าเชียงใหม่ก็โสมนัส, ดุจหนึ่งผู้เดินมาตามสถลรัถยากันดารไกล, ในเพลาเที่ยงร้อนกะวนกะวายด้วยแสงพานุมาศกล้า, แลมีผู้เอาน้ำอันเย็นมาโสดสรงกายาให้เย็นสบาย.

ขณะนั้นพอมีหนังสือบอกเจ้าเมืองเชียงแสนมาว่า, ชาวด่านเมืองล้านช้างไปตรวจตระเวนด่าน, พบกันเข้าวิวาทฆ่าฟันกันตาย. บัดนี้พระเจ้าล้านช้างแต่งให้พระยาเมืองหลวง, เมืองแสน เปนแม่ทัพ

พลประมาณเจ็ดพัน, ยกขึ้นถึงเมืองเชียงแสนได้รบพุ่งกันหยู่แล้ว. ขอให้พระเจ้าพันหอคำจัดแจงเอากำลังมาช่วยคำเอา. พระเจ้าเชียงใหม่ได้ซาบก็จัดกองทัพไปช่วย, แล้วแต่งหนังสือลงไปให้กราบทูนพระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวว่า. กองทัพล้านช้างยกมาตีเมืองเชียงแสน, ขอให้กองทัพกรุงขึ้นมาช่วย. แต่งแล้วสั่งให้พระยาหลวงเมืองแก้ว, หมื่นโยชากับไพร่ยี่สิบคนถือลงไป. ครั้นถึงกรุงพระมหานครสรีอยุธยา, อัคมหาเสนาบดี นำหนังสือบอกเข้ากราบบังคมทูน. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ตรัดซาบ, จึ่งดำหรัดให้พระยาราชริทธานนท์ถือพลห้าพันสรรพไปด้วยเครื่องสาตราวุธใหย่น้อย, ช้างเครื่องห้าสิบ, ม้าสองร้อย. เอาพระรามเดโช, ซึ่งเปนชาวเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปด้วย. แล้วจึ่งมีพระราชดำหรัดสั่งพระราชริทธานนท์ว่า, ถ้าสำเหร็ดราชการแล้ว, ให้พระรามเดโชหยู่ช่วยราชการพระเจ้าเชียงใหม่. พระยาราชริทธานนท์กราบถวายบังคมลา, ยกทัพขึ้นไปเมืองเชียงใหม่. ครั้นถึงเข้าเฝ้าพระเจ้าเชียงใหม่, ต่างแจ้งราชการโดยควน, แล้วก็ยกไปตั้งนะเมืองเชียงแสน ฝ่ายกองทัพล้านช้างแจ้งว่า, กองทัพกรุงเทพพระมหานครยกขึ้นไปก็งดการรบไว้ พระยาเสนา กับ พระยา หลวง เมือง แสนแม่ทัพล้านช้าง เจรจาความเมืองกัน, พระยาหลวงเมืองแสนเกรงพระเดชเดชานุภาพ, ก็เลิกทัพกลับไปเมือง. พระราชริทธานนท์, ก็ให้พระรามเดโชหยู่ช่วยราชการเมืองเชียงใหม่โดยพระราชกำหนด. พระยาราชริทธานนท์ก็เลิกทัพกลับมาถึงกรุงเทพมหานครกราบทูน ซึ่งได้ไปนั้นจบกองทัพเมืองล้านช้าง, กับกองทัพเมืองเชียงแสนเส็ดสิ้นทุกประการ.

ฝ่ายทัพพระยาจักรีถึงเมืองตะนาวศรี, ทัพพระยาพระคลังก็ถึงเมืองทวาย. เจ้าเมืองตะนาวศรี, เจ้าเมืองทวายก็บอกหนังสือขึ้นไปณะเมืองหงสาวดี. ฝ่ายนายทัพนายกองรามันก็ยกมาถึงเมืองเมาะตมะ. พอเรือถือหนังสือบอกเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวายไปถึงเมาะตมะ, ว่ากองทัพไทยยกไปตีเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวาย ชาวเมืองได้รบพุ่งกันเปนสามารถ แตทัพไทยครั้งนี้หักหาญชาวเมืองมะริด, เมืองทวาย, เมืองตะนาวศรีรบกลางแปลงมิหยุด. ปตันได้แตรักสาหน้าทหยุ แลกองทัพไทยเข้าล้อมเมืองตะนาวศรีได้เก้าวัน, ล้อมเมืองทวายได้เจ็ดวันแล้ว. ขอทัพเร่งลงไปช่วยโดยเร็ว, เมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวายจึงจะพ้นเงื้อมมือข้าศึก. เจ้าเมืองเมาะตมะบอกข้อราชการขึ้นไปกรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงหงสาวดีแจ้งดังนั้น ก็แต่งให้ข้าหลวงลงไปเร่งกองทัพให้รีบยกไปช่วยให้ทัน. ฝ่ายพระยาจักรียกมาถึงแดนเมืองตะนาวศรี ตีบ้านรายทางกวาดผู้คนไปได้ไว้เปนอันมาก. แล้วยกเข้าล้อมเมืองตะนาวศรี. ชาวเมืองรบพุ่งป้องกันเปนสามารถสิบห้าวัน. พระยาจักรีก็แต่งทหารเข้าปล้นเมืองในเพลาตีสิบเอ็ดทุ่ม, พอรุ่งเช้าประมาณโมงเสศก็เข้าเมืองได้. ฝ่ายกองทัพพระยาพระคลังยกเข้าตีแดนเมืองทวาย, ชาวทวายยกออกมารบก็แตก, เสียเครื่องสาตราวุธล้มตายเปนอันมาก. พระยาพระคลังก็ยกเข้าไปพักพลค่ายริมน่าฟ้ากตะวันออก เหนือคลองตะหานนั้นแล้ว ก็ยกตามไปล้อมเมืองไว้หยู่ถึงยี่สิบวัน. ทวายจ่าเจ้าเมืองทวายเห็นเหลือกำลัง, จะรักสาเมืองไว้มิได้. จึงแต่งให้เจตองวุน, กับวุนทก, ออกไปขอ

เปนข้าขอบขัณฑเสมา ถวายดอกไม้ทองเงิน. ขณะเมื่อพระยาจักรี ได้เมืองตะนาวศรีนั้น, คิดว่ากองทัพเมืองหงสาวดี, เมืองเมาะตมะ จะยกทุ่มเทลงมาช่วย. จึ่งจับได้สลุบลูกค้าฝรั่งลำหนึ่ง, แซกสอง ลำ, เรือรบ 150 ลำ. ให้หลวงเทพวรชุนเปนแม่กองเรือรบถือ พลหมื่นหนึ่ง, ยกขึ้นไปเมืองทวายโดยทางทเล. ให้พระยาศรีไสนรงค์ คุมไพร่หมื่นหนึ่ง, หย่ารักษาเมืองตะนาวศรี. แต่พระยาจักรีก็ยก พลสามหมื่นขึ้นไปเมืองทวายทางบก.

ฝ่ายหลวงเทพวรชุนซึ่งเปนแม่ทัพเรือนั้น, ยกขึ้นมาถึงตำบล บ้านการบอแดนเมืองทวาย, พอพบทัพเรือสมิงอุบากอง, สมิงพัตบะ ยกมาแต่เมืองเมาะตมะ, เรือรบเรือบั้นทุกสองร้อยลำ, พลประมาณ หมื่นหนึ่ง, จะลงไปช่วยเมืองตะนาวศรี. ได้รบกันแต่เพลาเช้าจน เที่ยง, พอคลื่นหนักก็ทอดรอยิงกันหยู่ ฝ่ายพระยาพระคลังได้เมือง ทวายแล้ว, คิดว่าพระยาจักรีตีเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริดจะได้หรือมิ ได้ก็ไม่รู้. จึ่งแต่งให้พระพิชัยสงคราม, พระรามกำแหง, คุมไพร่ห้า พันบันจุเรือรบร้อยลำ, ยกไปช่วยพระยาจักรี. ขณะเมื่อพระพิชัย สงคราม, พระรามกำแหงยกออกมาปากน้ำเมืองทวายไปแล้ว, ก็ ได้ยินเสียงปืนรบกัน. จึ่งให้ขุนโจมจตุรงค์กับเรือรบกองหน้าสามลำ ลงไปสืบ. ขุนโจมจตุรงค์ก็ลงไปถึงหลวงเทพวรชุน, แล้วกลับขึ้น มาแจ้งข้อราชการทุกประการ. พระพิชัยสงคราม, พระรามกำแหง แจ้งดังนั้น, ก็ตีขนาบเข้าไป. ฝ่ายหลวงเทพวรชุนก็ตีกะทบขึ้นมา, วางปืนกำปั้นไปต้องสมิงอุบากองตาย. เรือสมิงพัตบะแตกจมน้ำตาย ทั้งนายไพร่, กองทัพมอญทั้งนั้นแตกกะจัดกะจาย. บ้างหนีเข้าฝั่ง

ชักไปกลับไป, ตายในน้ำแลต้องปืนตายเปนอันมาก. ได้เรือรบเรือปืนทุก, ปืนใหญ่แลเครื่องสาตราวุธต่าง ๆ จับได้เปนประมาณห้าร้อยเสศ ก็แจ้งว่ากองทัพบกยกมาช่วยเมืองทวายด้วย. พระพิชัยสงคราม, พระรามกำแหง, หลวงเทพวรชุน, ก็พากันเข้าไปนะเมืองทวาย. พอพระยาจักรีกยกมาถึง นายกองทัพเรือทั้งสามคนก็เอามอนชเลย, แลเรือรบปืนใหญ่ปืนน้อยเครื่องสาตราวุธนั้น, เข้าไปให้พระยาจักรี, พระยาพระคลัง, แล้วแจ้งว่ากองทัพบกยกมาช่วยเมืองทวาย, บัดนี้ข้ามแม่น้ำเมาะตมะแล้ว. พระยาจักรี, พระยาพระคลังแจ้งดั่งนั้น, ก็แต่งทัพเปนสองทัพ, ทัพพระยาจักรีเดินทางฟากตะวันออก, ทัพพระยาพระคลังเดินทางฟากตะวันตก, ไปซุ่มหยู่ทั้งสองฟากโดยทางทัพมอนจะยกมา.

ฝ่ายท้าวพระยารามันนายกองยกมาใกล้เมืองกลออง, มิได้รู้เหตุว่าเมืองตะนาวสรี, เมืองทวายเสียแล้ว, ก็แยกทัพกัน. เจ้าเมืองมะลวนเดินทางกลอองมาเสียข้างฟากตะวันออก, ทัพเจ้ากลตองอูเดินทางริมชายทเลฟากตะวันตก, มาถึงป่าเหนือบ้านหวุ่นโพะ. ทัพไทยซึ่งตั้งหยู่ทั้งสองฟากเห็นทัพพม่ารามันยกล่วงมา, ก็ออกโจมตีทัพมอนมิทันรู้ก็แตกกะจัดกะจายไป. กองทัพทั้งสองฟากจับได้ช้างพลายร้อยเสศ, ม้าพันเสศ, พม่ารามันสี่ร้อยเสศ, เครื่องสาตราวุธเปนอันมาก. ได้นายทัพนายกองสิบเอ็ดคน. พระยาจักรี, พระยาพระคลังบอกข้อราชการเข้ามา, ให้กราบทูน. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ดีพระทัย. ตรัสให้ตอบออกไป, ให้พระยาสรีไสนรงค์หยู่รั้งเมืองตะนาวสรี, ให้เอาจ่าทวายเจ้าเมืองทวายเข้ามาเฝ้าพระยาจักรี,

พระยาพระคลังจัดแจงบ้านเมืองเส็ดแล้ว, ก็ให้ยกกลับมาเถิด.

พระยาจักรี, พระยาพระคลังแจ้งดั่งนั้นแล้ว, ก็บอกลงไปเมืองตะนาวสี่, ตามพระราชบัณหานทุกประการ. แล้วให้ทวายจ่าเจ้าเมืองทวายหยู่ดั่งเก่า, ให้จัดชาวทวายเปนที่ปลัดชื่อออพระปลัด, ผู้หนึ่งให้เปนยกบัตรชื่อออลังปลัด, ผู้หนึ่งเปนที่นาชื่อออลนัตร, ผู้หนึ่งเปนที่วังชื่อคงปลัด. ผู้หนึ่งเปนที่คลังชื่อแมงจก. ผู้หนึ่งเปนที่สัสดีชื่อคงแวง, ทัดคงจ่าเปนที่เจ้าเมือง.

ครั้นแต่งตั้งขุนหมื่นผู้ใหญ่ผู้น้อย, แลจัดแจงบ้านเมืองเปนปรกติเส็ดแล้ว, ครั้นนะเดือนห้าขึ้นสิบเอ็ดค่ำ, พระยาจักร, พระยาพระคลัง, ก็พาเอาตัวทวายจ่าเจ้าเมืองกับผู้มีชื่อตั้งไว้หกคนนั้นเข้ามาด้วย. ขณะนั้นยกกองทัพเข้ามาโดยชมองส่วยถึงตำบนเขาสูง, ช่องแคบแดนพระนครสรีอยุธยากับเมืองทวายต่อกัน. หาที่สำคันมิได้, จึ่งให้เอาปูนในเต้าไพร่พลทั้งปวง, มาผสมกันเข้าเปนใบสอก่อพระเจดีย์ถานสูงหกสอก, พอหุงอาหารสุกก็เส็ด, แล้วยกเข้ามาถึงกรุงพระนครสรีอยุธยาเข้าเฝ้ากราบบังคมทูนสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว โดยประพฤติเหตุทั้งปวงสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ซาบดั่งนั้น, ก็มีความยินดี. จึ่งโปรดให้พระจักร, พระยาพระคลัง, นายทัพนายกองทั้งปวงพ้นโทส แล้วมีพระราชบริหารกำหนด, ให้ชุมนุมท้าวพระยามุขมนตรีกวีราชปโรหิตาจารย์, ทุกหมู่ทุกกะซวง ครั้นถึงนะวันพระราชกำหนด, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสององค์เส็ดออก, ให้เบิกแขกเมืองทวายจ่ากับขุนนางหกคนเข้าเฝ้า แล้วสั่งพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค

แล้ว ตรัสพระราชทานโอวาทโปรดให้ทวายจ่ากับขุนนางหกคนกลับออกไปรักษาเมืองทวาย.

จุลศักราช 943 ปีมะเสงตรีศก, สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า, เมืองตะนาว, เมืองมะริด, เมืองทวาย, เมืองเชียงใหม่, เปนของเราแล้ว, เห็นศึกหงสาวดีจะห่างลง. จำจะยกไปแก้แค้นพระยาละแวกให้ได้, นำลงแห่งเท้าช้างเท้ามาแล้วจะยกไป ครั้นถึงณวันเสาร์เดือนยี่ขึ้นห้าค่ำ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์, ตรัสให้เกณฑ์พลทั้งหาญตรา, ฉกันลำเครื่องแสนหนึ่ง, ช้างเครื่องแปดร้อย, ม้าพันร้อยห้าสิบ. ให้พระราชมานู, ถือพลห้าพันเปนกองหน้า ครั้นได้ศุภวารเริกส์, ก็ยกทัพหลวงเสด็จไปโดยทางสถลมารคล่วงค่ายพระพิจิตรออกไป.

ฝ่ายพระยาละแวกแจ้งข่าวว่า, กองทัพกรุงศรีอยุธยายกออกมา, ก็ให้พระยาแสนท้องฟ้าคุมพลหมื่นหนึ่ง. ไปตั้งอยู่ณเมืองโพธิสัตว์ ให้พระยาบวรนายกคุมพลหมื่นห้าพัน, ไปตั้งอยู่ณเมืองบัตบอง. ขณะเมื่อพระยาแสนท้องฟ้า, พระยาบวรนายกไปตั้งอยู่นั้น, ก็แต่งให้พระยาราชดึงลำกับพระยามโนไมตรี, เมืองบัตบอง, คุมพลห้าพันไปตั้งซุ่มป่าระนามตำบนพาส. ฝ่ายทัพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยกไปข้ามลำน้ำโตนด, เข้าป่าระนามช่องแคบ. พระยาราชดึงลำเห็นกองหน้าถลาขึ้นไปก็โจมตี. ทัพพระราชมานูก็แตกลงมาถึงหน้าช้างพระที่นั่ง. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น, ก็ให้แยกทัพไปตีขนาบขึ้นไป. กองทัพเขมนแตกรพลล้มตายเปนอันมาก. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้าซงพระพิโรธว่า, พระราชมานูเปนกองหน้าให้เสีย

ที่แก่ข้าศึกจนปะทะทัพหลวงดังนี้, ตรัดให้ลงโทษถึงสิ้นชีวิต. สมเด็จเอกาทศรถผู้เปนพระอนุชาธิราชกราบทูลว่า, พระราชมานูเปนนายกองทัพหน้าพ่ายข้าศึกลงมาปะทะทัพหลวงนั้น, โทษถึงสิ้นชีวิต. แต่ทว่า, ได้โดยเสด็จงานพระราชสงครามก็มาก. ประหนึ่งข้าศึกก็ยังมีหยู่ ขอพระราชทานโทษไว้, ให้ทำราชการแก้ตัวครั้งหนึ่ง. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้าก็บันชาโดยพระอนุชาธิราชแล้ว, ดำหรัดให้พระราชมานูเร่งยกเข้าตีบัตบอง, เมืองโพธิสัตว์ให้แตกฉานทั้งสองตำบน, ทัพหลวงก็ยกตาม พระราชมานูก็ยกไปตีเมืองบัตบอง, แลเมืองโพธิสัตว์แตกฉานทั้งสองตำบน. ได้ผู้คนแลเครื่องสาตราวุธมาถวายเปนอันมาก. สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวก็ยกพยุหะยาตราทัพไปเมืองลแวก. ตรัดให้มุขมนตรีนายทัพนายกองทั้งปวงให้เข้าล้อมเมือง. แต่งทหานเข้าหักค่าย, ชาวเมืองรบพุ่งป้องกันเปนสามารถเข้ามิได้. แต่ล้อมเมืองหยู่สามเดือนเสส, ไพร่พลในกองทัพหลวงขัดสนเสบียงอาหาร. แต่ให้ออกลาดหาเสบียงอาหารก็มิได้. ข้าวเปนทนานละบาท, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวตรัดว่า, เรายกมาครั้งนี้หมายว่าจะได้ข้าวในท้องนา, ก็หาสมคิดสมคเนไม่. ฝ่ายกรุงกัมพูชาธิบดีเล่าฝนก็แล้ง, ข้าวคนในท้องนาก็ได้ผลน้อย. ประการหนึ่งมิได้มีทัพเรือลำเลียงมาด้วย, กองทัพเราจึงขัดสนเสบียงอาหาร, แลเสียทีมิได้เมืองดังนี้ก็ดี, ถึงกระนั้นก็ดีพอรู้จักกำลังศึกหนักมือเบามือหยู่แล้ว. จำเปนจำจะถอยทัพกลับไปก่อน. ครั้นวันองคารเดือนสี่ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวก็เลิกทัพกลับยังพระนคร. ตรัดให้บำรุงช้างม้ารี้พลไว้ปีหน้าจะยกไปเอากัมพูชาธิบดีให้จงได้.

จุลสักราช 941 ปีมะเมียจัตวาสกเดือนสิบสองข้างแรม, พระเจ้าหงสาวดีสเด็จออกว่าราชการแผ่นดิน. จึ่งตรัสปรึกสาด้วยท้าวพระยามุขมนตรีทั้งปวงว่า, ในปีมะเส็งนั้นเห็นประหนึ่งทัพพระนเรสวรจะถึงหงสา-วดี, แลสงบหยู่มิได้มานั้น, ราชการพระนครสรีอยุธยาจะเปนประการใด. จำจะแต่งกองทัพ ไปตรวดด่านจะได้ ฟังกิจการ แห่งเมืองไทยให้ ตระหนักด้วย. ท้าวพระยามุขมนตรีทั้งปวงก็พร้อมโดยพระราชบริหาร. สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็ตรัสให้พระเจ้าแปรถือพลห้าหมื่น, ช้างเครื่องสองร้อย, ม้าห้าร้อย, ยกไปตรวดด่านทาง, แลให้ฟังกิตติสัพท์ดู. ถ้าแผ่นดินพระนคร สรีอยุธยายัง เปนของ พระนเรสวร หยู่ ก็หย่าให้ ล่วงแดนเข้าไป, แต่หย่าเล่นหนึ่งก็หย่าให้อันตรายเลย. ครั้นได้สุภวารเริกส์ดิถีอุดมเริกส์, พระเจ้าแปรถวายบังคมลายกช้างม้ารี้พล ไปตรวดทางตระเวน ด่านโดยสถลมารค. ครั้นมาถึงด่านแดนต่อแดน, ก็แจ้งว่าแผ่นดินเปนของพระนเรสวรเปนเจ้า. พระเจ้าแปรมิได้หยู่ในพระราชบัญญัติพระเจ้าหงสาวดี, คิดกำเริบจะเอาความชอบ, ก็ยกล่วงด่านเข้ามาตั้งหยู่ตำบนสังขลา. เจ้าเมืองกาญจนบุรีรู้ข่าวก็ตรวดตรารักสาค่ายคูประตูหอรบไว้มั่นคง, แล้วถึงบอกเข้าไปกราบทูน. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ซึ่งซาบดังนั้นก็ตรัสว่า, จะไปเล่นตรุสเมืองลแวก, สิสงครามชิงมาก่อนเล่า, จำจะยกออกไปเล่นสงครามกับมอนให้สนุกก่อน. แล้วกำหนดให้เกนท์พลฉกันล่ำเครื่องแสนหนึ่ง, ช้างเครื่องแปดร้อย ม้าพันห้าร้อย, ให้ทำพิธีโขลนทวารตัดไม้ข่มนามตำบนสุมพลตั้งทัพชัยทุ่งพูเขาทอง. ครั้นณะวันอาทิจเดือนอ้ายขึ้นสิบเอ็ดค่ำ, ได้เพชรเริกส์อันอุดม, สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, ซึ่งช้างพลายโจมจักรพาฬ.

เปนพระคชาธารสรรพด้วยคชาภรณ์เครื่องมั่น. สมเด็จเอกาทศรถซงช้างพลายศัตรูวินาศ เปนพระคชาธารประดับเครื่องคชาภรณ์. สเด็จยกพยุหะแสนยากรทวยหาญโดยขบวน. ให้พระยาเดโชถือพลห้าพันเปนกองหน้ายกไปโดยทางสุพรรณบุรี ครั้นสเด็จถึงเมืองกาญจนบุรีสเด็จประทับแรม จึ่งมีพระราชบริหารดำหรัดสั่งพระมหาเทพ. ให้ถือพลห้าพันยกไปตั้งซุ่มหยู่ ที่ทางทัพพระเจ้าแปรยกมา. ถ้าทัพข้าศึกแตกถอยไปก็ให้ยกออกโจมตี. ซ้ำเติมให้แตกฉานยับเยิน. พระมหาเทพก็ยกไปซุ่มตามรับสั่ง สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็จยกพยุหะยาตราทัพจากเมืองกาญจนบุรี. ไปถึงตำบลสองขดาก็ให้ตั้งค่ายประชิด. แล้วให้ทหารขึ้นไปร้องหน้าทัพว่า, อ้ายมอญเหล่านี้หาเกรงพระเดชเดชานุภาพไม่หรือ, ล่วงแดนเข้ามาไย. บัดนี้พระกาลสเด็จมาจะประหารชีวิตเองทั้งปวง แล้วสมเด็จพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็แยกทัพขับพระคชาธาร, พร้อมด้วยทแกล้วทหารซ้ายขวาหน้าหลังเข้าโจมตีค่าพัน. พม่ามอญแตกฉานล้มตายเปนอันมาก, พระเจ้าแปรเห็นเหลือกำลังจะทานมิได้ก็รุดหนี, ทหารกรุงพระมหานครศรีอยุธยายกตามไป ฝ่ายทัพพระมหาเทพซึ่งไปซุ่มหยู่นั้น, เห็นได้ทีก็ยกออกโจมตีแทงพัน ข้าศึกก็ตายแลลำบากเกลื่อนไปโดยชายป่าชายดง จนถึงพระเจดีย์สามองค์. จับได้มอญแลช้างม้า, เครื่องสาตราวุธมาถวายเปนอันมาก สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็เลิกทัพกลับพระนคร

ครั้นณะวันพฤหัสเดือนสามขึ้นหกค่ำ, ก็ปูนบำเหน็จมุขมนตรีนายทัพนายกองทั้งปวงโดยสมควร. แล้วมีพระราชบริหารสั่งพระยานครนายก, พระยาปราจิน, พระวิเสสเจ้าเมืองฉเชิงเซา, พระสระบุรีทั้งสี่

หัวเมือง, ให้พระยานครนายกเปนแม่กองใหญ่, ให้คุมพลหมื่นหนึ่งออกไปตั้งค่าย, ขุดคูปลูกฉางถ่ายลำเลียงไว้ตำบนท่านบ, รักษาให้มั่น, หย่าให้เสียทีแก่ข้าศึก. ฝ่ายพระยานครนายกพระยาปราจิน, พระวิเศษเมืองฉเชิงเซา, พระสระบุรีกราบถวายบังคมลา, แล้วก็ไปทำตามพระราชบันชาสั่ง.

ฝ่ายพระเจ้าแปรเมื่อแตกหนีมาถึงเมืองหงสาวดี, เหลือช้างม้ารี้พลประมาณกึ่งหนึ่ง. พระเจ้าหงสาวดีซึ่งพระพิโรธตรัสว่า, พระเจ้าแปรถ่วงพระราชบริหาร, ให้เสียรี้พลช้างม้าดังนี้, ให้ประหารชีวิตเสีย, ท้าวพระยามุขอำมาจทั้งปวง, กราบบังคมทูนขอชีวิตไว้. พระเจ้าหงสาวดีโปรดพระราชทานให้ แต่ถอดเสียจากที่ถานาศักดิ์

ลุศักราช 945 ปีมะแมเบญจศก, สมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า, ครั้นเสร็จการพระราชพิธีอาสายุธแล้ว, มีพระราชบริหารสั่งให้เกนท์ทัพเตรียมไว้, แต่พลฉกันลำเครื่องแสนหนึ่ง, ช้างเครื่องแปดร้อย, ม้าพันห้าร้อย, กำหนดเดือนอ้ายจะยกไปตีกรุงกัมพูชาธิบดี, ให้เกนท์ทัพเมืองนครราชสีมาหมื่นหนึ่ง ยกตีลงมาทางสพานทิพสพานแสงไปเอาเสียมราฐ, ตีไปฟากตะวันออกตั้งกะพงสวาย. แลให้เกนท์ทัพเมืองบักส์ได้สองร้อยห้าสิบลำ, ให้พระยาเพชรบุรีเปนแม่ทัพ, เกนท์เรือลำเลียงเมืองนครศรีธรรมราช, เมืองพัทลุง, เมืองสงขลา, เมืองไชยา, สองร้อยลำ, บันทุกข้าวลำเลียง, ให้ได้สองพันเกวียน, ทั้งทัพเรือแลทัพลำเลียงเปนคนสองหมื่น, สัพไปด้วยเครื่องสรรพสาตราวุธปืนใหญ่น้อยกระสุนดินประสิว, ไปตีเอาเมืองป่าสักทัพหนึ่ง, ให้กองทัพอาสาจาม, แลกองทัพเมืองจันทบุรีคุมเรือรบร้อยห้าสิบลำ, พลรบพลแจวหมื่นหนึ่งสรรพ

ไปด้วยเครื่องสาตราวุธปืนไหญ่น้อยกระสุนดินประสิว. ให้พระยาราชวังสันเปนแม่ทัพดึไปทางปากน้ำพุทไธมาศ. แลทัพบกทัพเรือหัวเมืองทั้งนั้น, กำหนดเดือนอ้ายขึ้นห้าค่ำ, ให้ยกพร้อมวันทัพหลวงเสด็จ. ท้าวพระยาพระหลวงหัวเมือง, ก็จัดแจงทัพบกทัพเรือไว้โดยพระราชกำหนด. ครั้นณะวันศุกร์เดือนอ้ายขึ้นค่ำหนึ่ง, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวดำหรัสให้ไปตั้งพิธีชุมพลตำบลทุ่งหันตรา. ถึงณะวันอังคารเดือนอ้ายขึ้นห้าค่ำ, เพลารุ่งแล้วสองนาฬิกาห้าบาท, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ทรงเครื่องอาภรณ์วิจิตรอลงการประดับสำหรับพิชัยยุทธเสร็จ. ครั้นได้เพชรฤกษ์มงคลอันประเสริฐ, พระโหราลั่นฆ้องชัยชีพราหมณ์ถวายเสียงสังข์. สมเด็จพระนเรศวรบรมเชษฐาธิราชทรงเจ้าพระยาไชยานุภาพ, เปนพระคชาธาร. สมเด็จเอกาทศรถทรงเจ้าพระยาปราบไตรจักร,เปนพระคชาธาร. เข้าโขลนทวารพระสงฆ์ราชาคณะประน้ำพุทธมนต์. พระยานนต์ตัดไม้ข่มนามโดยสาตร, พร้อมด้วยเสนามาตยานิกรทวยหาญแห่แหนเรียงรายโดยขบวน, พยุหะยาตราเปนขนัด. แสงเสวตฉัตรชุมสายวาลวิชนีบังพระสุริยอลงการโกลาหล, สัพทสำเนียงแตรสังข์ฆ้องกลองอึงอลเสด็จกรีธาพลเดินโดยสถลมารคทางด่านพระจารีต, ประทับรอนแรมไปตามระยะ, ก็ถึงตำบลค่ายท่านบ.

ฝ่ายพระยานครนายก, พระยาประจิน, พระยาวิเศษเมืองฉเชิงเซาพระสระบุรีผู้หยู่รักษาค่ายฉางข้าว, ก็มาเฝ้าทูลข้อราชการแต่จำนวนข้าวเสร็จสิ้นทุกประการ. จึ่งดำหรัสให้พระสระบุรีคุมพลพันหนึ่งหยู่รักษาค่ายฉางข้าว. แล้วให้แต่งกองออกไปลาดตระเวนฟังราชการให้ถึงทัพหลวง. แต่พระยานครนายก, พระยาปราจินบุรี, พระวิเศษกับพล

เก้าพันยกไปเข้าขบวนทัพหลวง แลทัพหลวงตั้งบนพเนียดทางร่วมที่จะไปเมืองบัตบองแลเมืองเสียมราฐ. จึ่งมีพระราชบริหารให้พระราชมานูเปนกองหน้า, คุมพลสองหมื่นห้าพันยกไปแก้ตัว, ตีเอาเมืองบัตบองเมืองโพธิสัตว์. พระราชมานูนายทัพนายกองทั้งปวง, กราบถวายบังคมลา, แล้วก็ยกไปตามพระราชกำหนด รุ่งขึ้นวันหนึ่งกองทัพหลวงก็ยกพยุหะโยธาหานตาม.

ฝ่ายพระยาลแวกขนะเมื่อเดือนสิบเอ็ดเดือนสิบสอง แต่งคนให้มาสอดแนมเอาข้อราชการกรุงนครศรีอยุธยานั้น, น้ำแห้งเท้าช้างเท้าม้าจะยกทัพบกทัพเรือออกมาตีกรุงกัมพูชาธิบดี. ก็ให้จัดแจงแต่งการกันพระนครเปนสามารถ. ฝ่ายเมืองรายทางค่ายคูหอรบที่ปรักหักพังนั้น, ซ่อมแปลงขึ้นมั่นคงทุกเมือง. แลเมืองบัตบองนั้นมีพลทหารรบหมื่นหนึ่ง, ให้พระยามโนไมตรีเปนแม่ทัพ เมืองโพธิสัตว์นั้นพระยาสวรรคโลกเจ้าเมืองเปนแม่ทัพ, ถือพลสองหมื่นให้พระศรีสุพรรมาธิราช, ผู้เปนอนุชาถือพลสามหมื่น, ออกมาตั้งรับนะเมืองบริบูรณ์. แล้วแต่งคนเร็วม้าใช้ผลัดเปลี่ยนกันสืบข่าวราชการนะเมืองโพธิสัตว์,แลเมืองบัตบองมิได้ขาด ทางเรือนั้นแต่งกองทัพเปนสองทัพ, ให้พระยาวงสาธิราชคุมเรือกุไหล่แงซายร้อยห้าสิบลำ, พลรบพลแจวหมื่นหนึ่ง, สัพไปด้วยเครื่องสรรพสาตราวุธปืนใหญ่น้อยกะสุนดินประสิว, ลงเรือไปรักษาเมืองน้ำสัก. ให้พระยาพิมุขวงสาคุมเรือกุไหล่แงซายร้อยห้าสิบลำ, พลรบพลแจวหมื่นหนึ่งสัพไปด้วยเครื่องสรรพสาตราวุธ, ปืนใหญ่น้อยกะสุนดินประสิวลงไปรักษาเมืองจัตุรมุขปากกะสัง, ซึ่งกองทัพเรือข้าศึกจะมาทางพุทไธมาศนั้น, ให้พระยาจินจันตุ ยกเอาพลเมือง

สำโรงทอง เมืองเชิงกะชุม, เมืองกัมปอช, เมืองกะโพงโสม, เปนคนห้าพัน, ไปรักษาปากน้ำเมืองพุทไธมาศ

ฝ่ายพระราชมานูข้ามลำน้ำโตนด, พาไกล้ตำบนลำพาดซายป่าระนาม, ที่เขมรเคยซุ่มทัพแต่ก่อน, ก็จัดพลเดินเปนกองกำหนดเปนทัพล่อทัพตีพร้อมเสร็จ. ส่วนพระราชมานูขี่ช้างพลายจู่โจมทัพ, มีทหารสามร้อย, ถือหอกทวนเดินหน้าช้าง. ครั้นถึงป่าระนามก็ได้เห็นกองทัพเขมรแล้วก็ล่วงเข้าไป. ฝ่ายพระยามโนไมตรีซึ่งรักษาเมืองบัตบอง, แจ้งว่ากองทัพไทยยกมา, จึ่งปรึกษานายทัพนายกองทั้งปวงว่า, พระนเรศวรเปนเจ้าเสด็จยกมาครั้งก่อนนั้น, เปนทัพรุดร์พลก็น้อยประการหนึ่งข้าวต้นท้องนาเราก็เสีย, ข้าศึกหาได้เปนกำลังไม่, จึ่งเลิกทัพถอยกลับไป. ครั้งนี้เห็นเปนเทือกเถาใหญ่หลวงนัก, รี้พลช้างม้ามากมาก, แล้วก็ตั้งยุ้งฉางถ่ายลำเลียงรายทางออกมา. ซึ่งเราจะรับปะทะหน้าศึกเหมือนเมื่อครั้งก่อนนั้นเห็นไม่ได้. จะรักษาแต่เมืองให้มั่นไว้ดูกำลังข้าศึกก่อน. ถ้าเห็นหนักเหลือกำลัง, จะบอกขอกองทัพมาช่วย นายทัพนายกองทั้งนั้น, ก็เห็นด้วย, พระยามโนไมตรีจึ่งให้ตรวจหน้าที่เชิงเทิน, ตระเตรียมเครื่องศาตราวุธซ่อมแซมขวากหนามให้แน่นหนา. แล้วทำสพานเรือกข้ามลำน้ำสามสพานต่อหัวเมืองท้ายเมือง กลางเมือง. แล้วตั้งค่าย ขนาบ ต้น สพาน ข้าง ละสอง ค่าย, ให้ทหารรักษาค่าย ๆ ละห้าร้อย. แล้วแต่งให้ขุนสรีเสนห์คุมทหารกองตระเวนแต่มานั่งทางคอยเหตุ. ถ้าข้าศึกยกมาให้ยิงปืนเปนสำคัญ.

ฝ่ายทัพหน้าพระราชมานูยกเดินมา, แต่งเปนกองเสือป่าแมวเซา, สามหอกเจ็ดหอกเดินมาก่อน. ยังทางประมาณร้อยเส้นจะถึงเมืองบัตบอง,

พบเขมนกองตระเวนได้รบยิงกันจับได้สามคนส่งไปให้พระราชมานู. พระราชมานูถามแจ้งความเส็ดแล้ว, ก็ตบมือหัวเราะ. จึงว่าซึ่งพระมโนไมตรีเจ้าเมืองบัตบองคิดรับเรากับเมือง ไม่ออกมารับเรากลางแปลงนั้นสำคัญว่า, มั่นหยู่แล้วหรือ. เห็นจะหารบเราได้สักนาฬิกาหนึ่งไม่. อุปมาเหมือนนุ่นแลสำลี, ไหนเลยจะทานกำลังมหาวาตะพยุใหญ่ได้ ว่าเท่าดังนั้นแล้ว, กำหนดนายทัพนายกอง, ให้เข้าโจมตีเมืองบัตบองให้ได้แต่เพลานี้. ฝ่ายนายทัพนายกองพร้อมกันยกเข้าตีค่าย ซึ่งตั้งรับต้นสพานทั้งหกค่ายได้. เขมนซึ่งแตกออกจากค่ายนั้น, บ้างวิ่งลงน้ำข้ามสพานเข้าประตูเมืองคั่งกัน. พระราชมานูเห็นดังนั้น, ก็ขับทหารไล่ไปตามสพานแทงฟันเขมนล้มตายในน้ำบนบกเปนอันมาก. หักเข้าเมืองได้จุดไฟเผาเมืองขึ้น. ครอบครัวชาวเมืองแตกตื่นวิ่งออกไปจากค่ายได้บ้าง. จับได้พระยามโนไมตรีครอบครัว, ช้างพลายพังยี่สิบช้าง, ม้าห้าสิบ, ปืนใหญ่น้อยเครื่องสาตราวุธเปนอันมาก. พอทัพหลวงสเด็ดมาถึงตั้งตำบนปราสาทเอก, พระราชมานูก็กุมเอาตัวพระยามโนไมตรีมาถวาย. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวให้ถามพระยามโนไมตรีว่า, พระยาลแวกให้กองทัพมาตั้งรับหยู่ตำบนใดบ้าง. พระยามโนไมตรีกราบทูลว่า, พระยาลแวกให้พระยาสีสุพรรมาธิราช, ผู้เปนอนุชา, ถือพลสามหมื่นตั้งรับหยู่นะเมืองบริบูรณ์ตำบนหนึ่ง, ให้พระยาสวรรคโลกเจ้าเมืองโพธิสัตว, ถือพลสองหมื่น, ตั้งรับหยู่นะเมืองโพธิสัตว์ตำบนหนึ่ง. ฝ่ายกองทัพไปตั้งรับหยู่ทางเรือนั้น, ให้การเส็ดสิ้นทุกประการ. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวจึ่งตรัสถามว่า, ถ้าแลเมืองโพธิสัตว์, แลเมืองบริบูรณ์สองตำบนนี้แตกแล้ว, เห็นกรุงกัมพูชาธิบดี จะเสียหรือไม่,

พระยามโนไมตรีให้การกราบทูนว่า, ซึ่งเมืองจะเสียมิเสียนั้น, จะกราบทูนกลัวจะเปนเท็ด, สุดแต่พระราชดำหริเปนต้น, แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า, ซึ่งกองทัพรับหยู่สองตำบนนี้, อุปมาเหมือนหน้าสำเพา, กรุงกัมพูชาธิบดีเปนท้ายสำเพา, ถ้าหน้าสำเพาต้องคลื่นแลพายุใหย่แตกหักชำรุดรั่วอับปางลงแล้ว, แลท้ายสำเพาจะรักสาไว้นั้น, เปนอันยากนัก. พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ซงพังดังนั้น, แย้มพระโอถแล้วตรัดว่า, พระยาเขมนคนนี้พูดจาหลักแหลมให้เอาไว้ใช้. ตรัดเท่าดังนั้นแล้ว, กสั่งพระยานครนายก, ให้คุมพลสามพันหยู่รักสาเมืองบัตบอง, เกลียกล่อมเขมนเกี่ยวข้าวเก็บข้าวในท้องนาได้ยุ้งฉางไว้เปนอันมาก. ขนะเมื่อเมืองบัตบองแตก, พอคนเร็วม้าใช้เขมนเมืองโพธิสัตว์ออกมาฟังราชการมาถึงบ้านตะลอด. พอพบตะละพาดพระยาพระเขมนนายหมวดนายกอง, แลไพร่พลกองทัพเมืองบัตบองแตกเข้ามา, ก็พากันกลับไปเมืองโพธิสัตว์, แจ้งแก่พระยาสวรรคโลกทุกประการ. พระยาสวรรคโลกแจ้งดังนั้น, ก็บอกหนังสือส่งตัวเขมนทั้งปวงเข้าไปยังกรุงกัมพูชาธิบดี. แล้วจึ่งปรึกสานายทัพนายกองว่า พระยามโนไมตรีแต่งกองทัพออกรับทึกถ้ำ, แลกองซุ่มกองโจรดูกำลังก่อน, ตะให้ข้าสึกเข้ามาถึงเมืองจนเสียครอบครัวยับเยิน, ข้าสึกก็มีน้ำใจกำเริบหนักขึ้นจะเอาเปนหย่างนี้มิได้. เราจะยกออกไปรับกลางทาง. นายทัพนายกองก็เห็นด้วย. พระยาสวรรคโลกก็ให้ผ่อนครอบครัวออกเสียจากเมืองแล้ว. ก็ยกออกไปตั้งรับลำน้ำลงกูบ, เอาน้ำไว้หลังหมายจะมิให้ข้าสึกออกอาสัยได้. จึ่งแต่งเปนกองโจรหกกอง ๆ ละห้าร้อย.

แล้วสั่งว่าได้ทีก็ทำ, ถ้ามิได้ทีก็ให้หลีกเข้าป่า. ถ้าเห็นศึกหนักเหลือกำลังก็ให้ล่าถอย.

ฝ่ายพระราชมานูครั้นพระยานครนายกหยู่รักษาเมืองบัตบอง, ก็กราบถวายบังคมลายกเข้าไปเมืองโพธิสัตว์. กองทัพหลวงก็สเด็จตามเข้าไป. ทัพหน้าพระราชมานูยกเข้าไปถึงตำบนหนองจอก. ฝ่ายเขมนกองโจรก็ออกรบกองหน้าก็แตก. แต่เขมนรับรายทางเข้าไปถึงหกตำบน. พลเขมนต้องสาตราวุธป่วยตายเหลือกำลัง, แล้วก็ถอยเข้าไปหาทัพใหย่. แลกองทัพพระราชมานูก็หนุนเนื่องกันเข้าไป. ฝ่ายพระยาสวรรคโลกได้ยินเสียงปืนรบสักครู่หนึ่ง, พอเห็นเขมนแตกทัพไทยไล่ติดเข้ามา. พระยาสวรรคโลกให้ตีฆ้อง กลองสัญญาโบกทง, ยกทหานออกไปรับได้รบกันกับทัพหน้าพระราชมานู, จนถึงตะลุมบอนพุ่นแทง. พระราชมานูเห็นดังนั้น, แยกทหานแผ่ออกตีประดาเข้าไป. ทัพเขมนรับทีกล้าไม่หยู่, ก็แตกฉานล้มตายเจ็บป่วยเปนอันมาก. พระยาสวรรคโลกก็ขึ้นช้างข้ามน้ำหนีไปได้. ทัพไทยได้ช้างพลายพังห้าสิบช้าง, ม้าร้อยหนึ่ง, กับเครื่องสาตราวุธจับได้เขมนเปนอันมาก. แล้วยกตามไปได้เมืองโพธิสัตว์, แล้วก็บอกลงไปถึงทัพหลวง. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้าก็ดีพระทัย, สเด็ดพระราชดำเนินยกเข้ามาตั้งนะเมืองโพธิสัตว์, ฝ่ายพระราชมานูนายทัพนายกองเข้ามาเฝ้าพระบาทยุคล, ถวายช้างม้าเครื่องสาตราวุธ, แลเขมนชเลยทั้งปวง, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวก็มีพระราชโองการสั่ง, ให้พระยาปราจินกับพลสามพันคงหยู่, รวบรวมสเบียงอาหารนะเมืองโพธิสัตว์ แล้วตรัสปรึกสาราชการแก่สมเด็ดพระอนุชาธิราชว่า, เมืองโพธิสัตว์, เมืองบัตบองก็

ได้แล้ว, แลเมืองบริบูรณ์นั้น, พระยาละแวกให้น้องชายออกตั้งรับ, รี้พลก็มากเห็นจะพร้อมสามประการ, ทั้งอาชาก็ดี, ทหานก็จะแขงมือ, เครื่องสาตราวุธก็จะพร้อม ถึงกะนั้นก็ดี, อุปมาเหมือนพระยานาคราช, ถึงแม้นมาตรมีเดชานุภาพก็ดี, หรือจะอาจมาทานกำลังพระยาครุธได้ เราจะหักเอาให้ได้แต่ในพริบตาเดียว. ตรัสเท่าดังนั้นแล้ว, ก็สั่งให้ทัพหน้าเร่งยกล่วงเข้าไป, หย่าให้พลทหานคั่งกัน

ครั้นเพลาตีสามยามได้เพชรฤกษ์พระจันทร์ทรงกรดส่องสว่าง, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ซงเครื่องสำหรับพิไชยยุธเสร็ดสเด็ดยกพยุหะโยธาทัพจากเมืองโพธิสัตว์. ฝ่ายพระยาสวรรคโลกแลนายทัพนายกองซึ่งแตกมานั้น, ก็ไปเมืองบริบูรณ์, เข้าเฝ้าพระสุริโยพรรมาธิราช, กราบทูนประพรึติเหตุทั้งปวง พระสุริโยพรรมาธิราชได้แจ้งดังนั้น, ก็ตกพระทัย, จึงแต่งกองตระเวนเปนเสือป่าผลัดเปลี่ยนกันออกไปสาดคอยดูข้าสึก, ทั้งให้จุดเผาข้าวต้นในท้องนาเสียแล้ว, บอกข้อราชการเข้าไปนะกรุงกัมพูชาธิบดี. ฝ่ายพระยาละแวกแจ้งว่า, เมืองโพธิสัตว์เมืองบันตบองเสียแก่ข้าสึกแล้ว, ก็เสียพระทัย. จึงสั่งพระยาราชนเรสคุมพลหมื่นหนึ่งยกไปช่วยเมืองบริบูรณ์. ฝ่ายสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, สเด็ดพยุหะยาตราทัพรอนแรมตามสถลมารคมาสามคืนมาถึงป่าทุ่งนาเมืองบริบูรณ์. กองหน้าพบเขมนกองตระเวนเข้า, ได้รบยิงกัน, เขมนแตกวิ่งเข้าเมือง. พระสุริโยพรรมาธิราชแจ้งดังนั้น, ก็ตรัสว่าสึกไทยได้ทียกเข้ามา, ครั้นจะแต่งกองทัพออกไปรับเกลือกรี้พลหมู่ทหานจะเสียใจ. ประการหนึ่งสึกก็ยังมิได้ประชุมกันหยู่, ต่อแต่บางออกแล้ว, เราจึงจะยกออกตีทีเดียว, ให้แต่ตรวดตรารักสาหน้าที่

เชิงเทินไว้ให้มั่นคง, หย่าให้ข้าศึกเข้าแหกหักเอาได้. ตรัศเท่าดังนั้นแล้ว, ก็มิได้แต่งออกรบ.

ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า, เห็นทัพเขมรมิได้ยกออกมารบ, พระองค์มิได้ยั้งทัพ. จึ่งมีพระราชบริหารกำหนดให้นายทัพนายกองเข้าล้อมเมืองรบหักเอาให้ได้ในเพลานั้น. ฝ่ายนายทัพนายกองทั้งปวงก็แบ่งปันกันเปนหน้าด้านยกล้อมโอบรบรุกเข้าไป. ฝ่ายเขมรก็รบยิงธนูหน้าไม้ปืนไฟออกมาเปนสามารถ. กองทัพไทยก็มิถอย, ขุดมูลดินเปนสนามเพลาะบังตัวรุกเข้าไป. พอเพลาพลบค่ำก็เปนจบกัน. ทั้งศึกก็เข้าถอนขวากหนามปีนค่ายเยียดค่ายพังค่าย, จนถึงได้ฟันแทงกัน. ฝ่ายพระศรีสุพรรมาธิราชเห็นศึกหนักเหลือกำลังจะรับมิหยุด ขึ้นช้างพระที่นั่งได้ทหารหมื่นหนึ่งก็แหกเมืองออกไป. ทัพไทยก็เข้าเมืองได้ได้ฟันแทงเขมรเจ็บป่วยล้มตาย. กองทัพเขมรก็หนีระบาดกันออกหน้าที่. กองทัพไทยจับได้พระยาเสนาบดีเจ้าเมืองบริบูรณ์, พระหลวง, ขุนหมื่น, ไพร่เขมรปืนใหญ่น้อย, เครื่องสาตราวุธเปนอันมาก. ได้ช้างพลายพังใหญ่น้อยเจ็ดสิบห้าช้าง, ม้าสองร้อยเสศ.

ฝ่ายพระศรีสุพรรมาธิราชแหกออกจากค่ายได้, มิได้ยั้งพลรีบเดินไปเพลากลางคืนถึงตำบลบ้านพังรอ, พบทัพพระยาราชนเรศซึ่งพระยาละแวกให้ออกมาช่วย, ก็พากันถอยเข้าเมือง, ขึ้นเฝ้าแจ้งราชการแก่พระยาละแวกทุกประการ. พระยาละแวกได้ซึ่งฟังดังนั้นก็ทรงพระโกรธ, ตรัสภาคโทษพระศรีสุพรรมาธิราชแลนายทัพนายกองแล้ว, จึ่งให้ตรวจตราป้อมค่ายผู้รักษาหน้าที่เชิงเทินหอรบชั้น นอก ซ่อมแซม ขวากหนาม. เอาปืนใหญ่ขึ้นไต่ป้อมแลประตูเมือง, หน้าที่นั้นห่างสิบวาไว้ปืนหลักแก้ว

บอกหนึ่ง. ถัดเชิงเทินเข้ามา, ไว้กองหนุนกองละสามร้อยห่างกันสามเส้น. เชิงเทินชั้นกลางนั้นไว้กองขันสี่กอง ๆ ละสามพัน. ให้พระศรีสุพรรมาธิราชผู้เปนอนุชาหยู่ด้านเหนือ, พระราชมานูหยู่ด้านใต้, เจ้าฟ้าทะละหะหยู่ด้านตะวันออก, พระยาราชนเรศหยู่ด้านตะวันตก. เชิงเทินชั้นในไว้กองใหญ่สี่กอง ๆ ละห้าพัน, ในขบวนทัพหลวง. แล้วแต่งหนังสือให้พระยามนตรีเสนาถือไปเมืองยวนขอกองทัพมาช่วย.

ครั้นเพลาอุสาโยค พระบาทสมเด็ด พระ พุทธเจ้าหยู่หัว ทั้งสองพระองค์, สเด็ดออกพร้อมด้วยหมู่มุขอำมาจราชปโรหิต. นายทัพนายกองกราบถวายบังคมเฝ้าพระบาทยุคลเกลื่อนกลาด. พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, จึ่งสั่งให้กุมเอาตัวพระยาเสนาบดีเจ้าเมืองบริบูรน์, แล พระหลวงขุนหมื่นนายทัพนายกองเชิ่มนเข้ามาหน้าพระที่นั่ง. ให้ถาม ข้อราชการในเมืองลแวก แลพระยาเสนาบดีพระหลวงขุนหมื่นนายทัพนายกองทั้งปวง, ก็ให้การกราบทูนเสด็ดสิ้นทุกประการ. จึ่งมีพระราชโองการให้พระวิเสสเจ้าเมืองฉะเชิงเซาเปนพระยาวิเสส, ให้เปนนายกองทัพคุมพลสามพัน, ตั้งหยู่นะเมืองบริบูรน์ปลูกยุ้งฉางรวบรวมเสบียงอาหารไว้ให้เสร็ด. แล้วสเด็ดพระราชดำเนินพยุหะยาตราทัพโดยลำดับมารควิถีสองคน, ก็ลุถึงกรุงกัมพูชาประเทส. ทัพหลวงตั้งหมื่นไกลเมืองทางประมานเจ็ดสิบเส้น. ตรัสให้นายทัพนายกองตั้งค่ายล้อมประชิดเมือง. ให้พระราชมานูหยู่ด้านตะวันตก, พระยาสีหราชเดโชหยู่ด้านใต้, พระยาท้ายน้ำหยู่ด้านตะวันออก, พระยามหาโยธาหยู่ด้านเหนือ

ขนะเมื่อทัพหลวงตั้งค่ายรายทางเข้ามาถึงเมืองโพธิสัตว์นั้น, กอง

ทัพพระยาราชวังสันเข้าตีได้เมืองพุทไธมาศ พระยาจีนจันตุแม่ทัพเขมนตายในที่รบแล้วยกเข้ามานะปากะสัง, ได้รบกับกองทัพพระยากิมขวงสำ. ฝ่ายกองทัพพระยาเพชรบุรีเข้าตีเมืองป่าสัก, ได้รบกับกองทัพเรือ. พระยาวงสาธิราชกองทัพเขมนแตก พวกเขมนจมน้ำตายเปนอันมาก. พระยาวงสาธิราชก็ต้องปืนใหญ่ตาย. กองทัพไทยได้เมืองป่าสัก, สำเภาพระยาจีนจันตุ. กับสำเภาลูกค้าสิบห้าลำ. สลุบฝรั่งสองลำ, เรือรบเรือไล่ปืนใหญ่น้อย, เครื่องสาตราวุธเปนอันมาก. พระยาเพชรบุรีก็ยกรุดตามขึ้นมาถึงปากกะสัง, เห็นกองทัพพระยาราชวังสันกับเขมนยังรบกันอยู่. พระยาเพชรบุรีก็ยกตีขนาบเข้าไป. กองทัพเขมนทานมิได้ก็แตก, พระยาราชวังสัน, กับพระยาเพชรบุรีสองทัพนั้นบันจบกันเข้า. ก็ยกรบเข้ามาตีได้เมืองจัตุรมุข. แล้วยกขึ้นไปบันจบกองทัพหลวงนะเมืองถแวก.

ฝ่ายกองทัพพระยานครราชสิมาซึ่งตีเมืองนครเสียมราภ. ฟากทเลสาบตะวันออก, ก็ยกมาตั้งค่ายมั่นกะพงสวาย, พร้อมกันกับกองทัพเรือ. พระยาเพชรบุรี, พระยาราชวังสัน, พระยานครราชสิมา, แลพระยาพระหลวงหัวเมืองนายทัพนายกองทั้งปวง, ก็พากันขึ้นเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวนะค่ายเมืองถแวก, กราบทูลซึ่งได้รบรายทาง, แลได้สำเภาสลุบฝรั่ง, เครื่องสาตราวุธ, ปืนใหญ่น้อยเล็ดสิ้นทุกประการ. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็ซงพระโสมนัส. จึงดำหริการที่จะเข้าหักเมือง, แล้วมีพระราชโองการสั่งนายทัพนายกองค่ายล้อมทั้งปวง, ให้เร่งเดินค่ายประชิดเข้าไปให้ใกล้เมืองเส้นหนึ่งแลสามสิบวา ให้ตั้งป้อมพูนดินทั้งสี่มุม, มุมละสองด้าน. เอาปืนใหญ่

ทัพเรือขึ้นจังกา, ยิงกวาดตามเชิงเทิน. บันดาประตูเมืองนั้น, ก็ให้ตั้งป้อมเอาปืนใหญ่ขึ้นยิงด้วย. หน้าที่ไดทหานบางหยู่นั้น, ให้กองทัพเรือกองทัพเมืองนครราชสีมายกบั้นจบ. เร่งทำการให้พร้อมแต่ในสามวัน, ถ้าผู้ใดมิแล้วตามกำหนดจะตัดสีสะเสียบเสีย. ฝ่ายนายทัพนายกองทั้งปวงกลัวพระราชอาญา, กราบถวายบังคมแล้ว, ก็เร่งทำตามพระราชอาญาทั้งกลางวันกลางคืน.

พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวจึ่งให้แต่งเปนหนังสือว่า, หนังสือผู้เปนนายกพลากรทหานทั้งปวงทัพหน้า, อันเปนสวามิ์ประวาสบาทมุลิกากรบวรรัตนามาส, ดุจหนึ่งจักรแก้วหยู่ในใต้เบื้องบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวนะกรุงเทพทวาราวดีสรีอยุธยา, อันมีพระบุญญาเดชานุภาพมาก, ดุจดวงพระทินกรส่องโลกมายังพระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดี, ซึ่งเปนใหญ่ในกัมพูชาประเทส. แต่ก่อน ๆ กรุงกัมพูชาธิบดีเคยถวายหิรัญสุวรรนมาลาเครื่องบรรนาการ, สองพระนครก็เปนสุวรรนปถพีเดียวกัน. สมนพราหมนาจารย์อานาประชาราสดรก็ได้ความสุข, เปนไฉนพระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีมิได้ตั้งหยู่ในสัจจานุสัจ, คิดอหังการกลับเปนปัจจามิตร, ให้เคืองใต้บาทยุคล, เอาโลหิตมาล้างดาบทหานไทย, จะให้เหลือหยู่แต่น้ำกับฟ้า, ป่ากับดินดูมิควน. บัดนี้ก็สเด็ดพระราชดำเนินมาถึงพระนครแล้ว, อันจะได้ไชยชำนะมิได้ไชยชำนะนั้น, พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีหาเข้าพระทัยไม่หรือ. ให้เร่งออกมากราบถวายบังคมพระบาทยุคลถวายเสวตบวรฉัตร, เห็นชีวิตจะยืนยาวไปได้. หรือหมายว่าจะได้ไชยชำนะ, ก็ให้เร่งยกพยุหะโยธาออกมาทำสงครามกันดูเล่นเปนขวัญตา. ถ้ามิออกมาในสามวัน, พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวจะให้ทหาน

เข้าพลิกแผ่นดินเสียแต่ในพริบตาเดียว.

ครั้นแต่งเสร็จแล้วก็ให้พระยาเสนาบดีเจ้าเมืองบริบูรณ์, กับพระยาพระเขมรซึ่งทัพเรือจับได้ถือเข้าไป พระยาพระเขมรทั้งปวงกราบถวายบังคมลาแล้ว, ก็นำหนังสือเข้าไปถวายแก่พระยาละแวก. แล้วทูนซึ่งได้รบทางบกทางเรือเสร็จสิ้นทุกประการ พระยาละแวกได้แจ้งในหนังสือแลเสียกองทัพเรือก็ยิ่งเสียพระทัยนัก, จึงตรัสว่า, อ้ายเหล่านี้ให้ออกไปรบศึก, กลับเปนพวกปัจจามิตรเปนทูตถือหนังสือเข้ามาอีกเล่า โทษมันถึงตายให้เอามันไปจำไว้ ตรัสเท่านั้นแล้ว, ก็เสด็จเลียบพระนคร, เห็นกองทัพไทยเดินค่ายประชิดเข้ามาใกล้ จึงบัญชาสั่งให้จุดปืนใหญ่น้อยยิงระดมออกไป, ต้องพลศึกตายเจ็บป่วยก็มาก, ทำการเข้าไปมิได้ พระยาราชมานู, พระยาสีหราชเดโช, พระยาท้ายน้ำ, พระยามหาโยธาเห็นดังนั้น, ก็ให้ขุดมูลดินถมขึ้นบังตัวเดิน เขมรยิงออกมาไม่ถูก, แล้วเร่งให้ถมมูลดินเปนคันขึ้นสูงกว่าค่ายเมือง, เอาปืนใหญ่ขึ้นจังกาสองวันสองคืนก็เสร็จ. ฝ่ายพระยาละแวกเห็นดังนั้น, ก็ตั้งค่ายล้อมค่ายเมืองสูงเปนค่ายบังตาข้าศึก หลังเชิงเทินนั้นสูงสามวาสี่วาให้ชักปีกกา, แล้วไว้ประตูลับแลเปนช่องเดิน เสียงปืนใหญ่ปืนน้อยยิงตอบโต้กันมิได้ขาดทั้งกลางวันกลางคืน พลเขมรซึ่งรักษาหน้าที่เชิงเทินนั้นต้องปืนเจ็บป่วยล้มตายเปนอันมาก สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวเห็นการพร้อมพอจะหักเอาเมืองได้, จึ่งให้โหรหาฤกษ์ได้ฤกษ์นะวันศุกร์เดือนห้าขึ้นสองค่ำ, ปีวอกฉศกเพลาสิบทุ่มห้าบาท, จึ่งดำหรัสพระราชกำหนดให้พระราชมานูขี่ช้างพลายจู่โจมทัพ คุมทหารสามพันเข้าโดยถนนประตูด้านตะวันตก, ให้พระยาสีหราชเดโชขี่ช้าง

พลายจับโจมยุธ, คุมทหานสามพันเช้าโดยถนนประตูด้านใต้, ให้พระยาท้ายน้ำขี่ช้างพลายมารประลัย, คุมทหานสามพันเช้าโดยถนนประตูด้านตะวันออก. ให้พระยามหาโยธาขี่ช้างพลายไฟพัทธกัลป, คุมทหานสามพันเช้าโดยถนนประตูด้านเหนือ. ช้างนั้นให้ใส่หน้าร่าหุ้มเกือกเหล็ก, ทหานหมื่นสองพันให้ใส่เกือกหนัง, เสื้อหนังหมวกหนัง ฝ่ายค่ายประชิดทั้งปวงนั้น, ให้ระดมจุดปืนใหญ่เข้าไป กวาดตามเชิงเทินแลประตูแต่ตีสามยามไปกว่าจะถึงเริกส์, หย่าให้พลเขมนยกมาช่วยกันกันได้, แต่ทว่าเปนเพลากลางคืนจะไม่พร้อม, ให้คอยดูดวงพลุ, แลฟังเสียงฆ้องกลองแตรสังขเปนสำคัญเริกส์, แล้วก็ให้ยกทหานเข้าหักอาเมืองให้ได้จงทุกด้าน. ถ้าผู้ใดมิได้จะตัดศีสะเสียบเสีย, นายทัพนายกองทั้งปวงแจ้งพระราชกำหนด, กราบถวายบังคมลาแล้วก็ไปเตรียมการตามรับสั่ง. ครั้นเพลาสามยาม, เจ้าหน้าที่ทั้งปวงกระดมปืนเข้าไปในเมือง, ต้องเขมนป่วยเจ็บล้มตายเปนอันมาก ฝ่ายสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ซงเครื่องสำหรับขัตติยราชรนยุธสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้าซงเจ้าพระยาไชยานุภาพเปนพระคชาธารพร้อมด้วยโยธาหานเส็ด, สเด็ดมายืนช้างพระที่นั่งตรงประตูอุดรทิสทิพระยามหาโยธา. ได้เพชรเริกส์จึงให้ประโคมฆ้องกลองแตรสังข์, จุดเพลิงพลุขึ้นเปนสำคัน. พลทหานทั้งสี่ด้านเห็นสำคัน, ก็โห่ขึ้นพร้อมกัน, พระยามหาโยธา, พระยาสีหราชเดโช, พระยาท้ายน้ำ, พระยาราชมานูขี่ช้างนำหน้าทหานเข้าไปจะทำลายประตูเมือง. เขมนซึ่งอาสาหน้าที่รมประตูแลรักสาประตู ก็ยิงธนูหน้าไม้ปืนใหญ่น้อยออกมาทั้งสี่ด้าน พลทหานเจ็บป่วยล้มตายก็มิได้ถอย. พระยามหาโยธาก็ขับเข้าไปให้แทง

ประตูเปนสำมาถ พอรุ่งขึ้นเปนวันเสาร์เดือนห้าขึ้นสามค่ำ, จุลศักราช 946 ปีวอกฉศก, ประตูก็พังลง. ทหานไทยตรูเข้าเมืองได้, ไล่ฆ่าฟันเขมนล้มตายเปนอันมาก. เขมนกองขันกองกลางทั้งสองชั้น, ก็มิได้รับ, ทิ้งเครื่องสาตราวุธเสีย, หนีกะจัดกะจายออกจากเมืองบ้าง, ไปหาครอบครัวบ้าง. พระราชบุตรนั้นก็หนีไปด้วย. จับได้พระยาละแวกกับพระศรีสุพรรมาธิราช, แลญาติประยูรวงส์สนมกรมใน, ท้าวพระยาพระเขมน, ครอบครัวพลเมืองเปนอันมาก. พลทหานก็คุมพระยาละแวกพันทนามาถวาย.

สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวแย้มพระโอถ, แล้วมีพระราชโองการตรัดถามพระยาละแวกว่า, ท่านเปนกสัตรขัตติยราชดำรงแผ่นดินกรุงกัมพูชาธิบดี, มีกุรุราชเปนแว่นแคว้นขึ้นทเสมา ฝ่ายกรุงพระมหานครศรีอยุธยา, ก็มีประจันตชนบทเปนแว่นแคว้น. แลสองพระนครนี้ก็เปนราชธานีใหย่, ถ้าจะใคร่ได้สมบัติในพระนครศรีอยุธยาแผ่เสมามนทลให้กว้างขวาง, เหตุไฉนจึ่งมิยกเปนพยุหะโยธาไปกะทำสงครามให้ต้องตามท่านองขัตติยราชรนยุธ, อันเปนที่บันเทิงราชหฤทัยกสัตราธิราชแต่ก่อน, จึ่งคอยแต่ว่าสึกกรุงหงสาวดีมาติดพระนครศรีอยุธยาครั้งใด, ก็มิแต่ยกพลไปพลอยซ้ำเติมตีเอาเมืองชนบทประเทศ กวาดครัวอพยพมาเมืองทุกครั้ง. ทำสึกดุจกาอันมาลักลอบฟองสกุนปักสาฉะนั้น, ควรด้วยราชประเพนีแล้วหรือประการใด. ครั้งนี้ท่านถึงซึ่งปราชัยแก่เราแล้ว, จะคิดฉันใดเล่า. ให้ว่าไปตามสัจตามจิง, จะได้เปนเยี่ยงหย่างกสัตรไปพายหน้า.

พระยาละแวกกราบถวายบังคมแล้วทูนว่า, ซึ่งข้าพระองค์เปนคน

โลภเจตนามิได้กะทำสงครามตามราชประเพณีกสัตร, ไปลักลอบกะทำเสี้ยนหนามแก่พระนครสีอยุธยานั้น, โทสผิดถึงตาย. ถ้าพระองค์พระราชทานชีวิตไว้, กรุงกัมพูชาธิบดีจะได้เปนข้าขันทเสมากรุงเทพมหานคร, ถ้ามิเลี้ยงแล้วก็จะกัมหน้าตาย.

สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวได้ซงฟังคำพระยาลแวกดังนั้น, จึงตรัดว่า, เราได้ออกวาจาไว้แล้วว่า, ถ้ามีชัยแก่ท่าน, เราจะทำพิธีปถมกัมเอาโลหิตท่านล้างบาทาเสียให้จงได้. ท่านหย่าอาลัยแก่ชีวิตเลย. จงตั้งหน้าหาชอบในปรโลกนั้นเถิด. บุตรภรรยาญาติประยูรวงส์ท่านนั้น, เราจะเลี้ยงไว้ให้มีความสุขดุจแต่ก่อน.

ตรัดดังนั้นแล้ว, ก็มีพระราชบริหารแก่มุขมนตรี, ให้ตั้งการพิธีปถมกัมโดยสาตร. พระโหราธิบดีชีพ่อพราหมน์, ก็จัดแจงการนั้นเส็ด. จึ่งเชินสเด็ดสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวสเด็ดขึ้นบนเกย. เจ้าพนักงานองครักส์เอาตัวพระยาลแวกเข้าไต้เกย, ตัดสีสะเอาถาดทองรองโลหิตขึ้นไปชำระพระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว. พระโหราธิบดีก็ลั่นฆ้องชัย, ชีพ่อพราหมน์เป่าสังขประโคมดุริยดนตรี, ถวายมุรธาภิเสกซงอาเสียรภาสโดยสาตรพิธีเส็ดสเด็ดเข้าพลับพลา.

รุ่งขึ้นสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ซงเครื่องสำหรับราชรนรงค์ยุธเส็ด. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, ซงม้าพระที่นั่งราชพาหนะ, สูงสามสอกคืบสองนิ้ว. สมเด็ดเอกาทสรถซงม้าพระที่นั่งพลาหค, สูงสามสอกคืบ. พร้อมแสนเสนางคนิกรโยธาหาน, แห่โดยขบวนซ้ายขวาหน้าหลัง, เสวตฉัตรบังพระสุริยชุมสายพัดโบกพัชนี, มีฆ้องกลองแตรสังขประโคมนิรนาท, พระบาทสเด็ดพระราชดำเนินเข้าไป

เลียบพระนคร. ครั้นเพลาชายแล้วสองนาลิกา, สเด็จกลับยังค่ายหลวง, มีพระราชโองการสั่งเสนาบดีมุขมนตรีทั้งปวงว่า, บุตรภรรยาญาติวงศ์พระยาละแวก, แลสมัคพัคพวกครัวอพยพ, ซึ่งจับไว้ได้มากน้อยเท่าใด, ให้มารวมไว้. ให้นายทัพนายกองกองหลังคุมไว้ก่อน, เจ็ดวันกองทัพหลวงจะเลิกไป. ท้าวพระยาทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว, ก็ตรวจตราจัดครอบครัวพระยาละแวก, แลไพร่พลในเมืองซึ่งได้ไว้นั้น, เปนคนอพยพสามหมื่นเสส. แล้วแต่งกองหลังให้คุมไปโดยพระราชบันชา. ครั้นกองทัพซึ่งคุมไปได้เจ็ดวันแล้ว.

ครั้นถึงณะวันอังคารเดือนห้าแรมห้าค่ำ, เพลาสิบเอ็ดทุ่มห้าบาท, สมเด็จพระบาทบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ ซงเครื่องอลังการสรรพาภรณ์บวรวิภูสิตสัพเส็ด. สมเด็จพระนเรสวรบรมบพิตรเปนเจ้า, ซงพังเทพลีลาผูกพระที่นั่งสุวรรนปรีสดางค์. สมเด็จเอกาทสรถซงพังเทพลีลาส, ผูกพระที่นั่งหลังคาอลงกตด้วยเครื่องอภิรุมชุมสายพรายพรรน, บังรวิวรนบังแซกสลอนสลับสรรพด้วยโยธาทวยหาน, แห่รวดริ้วระยะกันกงพร้อมเสนางค์พยุหะอุดมดูมหิมาดาดาส. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็จจากกรุงสรียโสธร, นครอินทบัตกุรุรัตนราชธานี.

ฝ่ายทัพพระยานครราชสีมา ก็เลิกทัพกลับไปนครเสียมราถ, แต่ทัพเรือนั้นรั้งหยู่สองวันจึ่งล่องไปตามชลมารค, ออกปากน้ำเมืองพุทไธมาสสิน. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็จรอนแรมมาโดยมรรคาวิถีสินแดนกัมพูชาประเทส. ทัพรายทางนั้นก็เลิกโดยสเด็จมาเปนขบวนทั้งสิ้น. สิบสามวันทัพหลวงก็สเด็จถึงกรุงเทพ

พระมหานครศรีอยุธยา. แลบุตรภรรยาญาติประยูรวงศ์พระยาลแวก, แลครัวพระยาพระเขมนมีชื่อนั้น, ก็ซึ่งพระกรุณาให้จัดแจงบ้านเรือน, แล้วพระราชทานเครื่องอันมั่นทั้งปวงให้โดยควร. ครั้นนายทัพนายกองทัพบกทัพเรือถึงพระนครพร้อมเส็ด. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ซึ่งพระราชทานบำเหน็ดรางวันโดยสมควนแก่ความชอบ. แต่พระยาราชมานนั้น, ให้เปนที่เจ้าพระยาอัคมหาเสนาธิบดีสมุหพระกลาโหม. พระราชทานพานทอง, เต้าน้ำทอง, เจียดทองซ้ายขวา, กระบี่ฝักทอง, เครื่องอุปโภคบริโภคเปนอันมากโดยถานาศักดิ์.

ครั้นวันอังคารเดือนห้าขึ้นสองค่ำ, จุลักราช 948 ปีจออัถศก, กรมการเมืองกุยบุรีบอกเข้ามาว่า, พระยาศรีไสนรงค์, ซึ่งให้ไปรั้งเมืองตะนาวศรีเปนกบฎ โกสาธิบดีกราบบังคมทูน, พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวซึ่งพระมหากรุนายังแคลงหยู่, จึ่งโปรดให้มีตราออกไปหาตัว, พระยาตะนาวศรีก็มิมา. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวซึ่งพระพิโรธ, จึ่งให้สมเด็ดพระอนุชาธิราชเจ้า, สเด็ดพระราชดำเนินยกทัพออกไป. แลทัพสมเด็ดพระอนุชาสเด็ดออกไปครั้งนั้นพลสามหมื่น, ช้างเครื่องสามร้อย, ม้าห้าร้อย. ทัพปากใต้นั้นเมืองไชยา, เมืองชุมพร, เมืองคลองวาน, เมืองกุย, เมืองปราน, เมืองเพชรบุรี, หกเมืองเปนคนหมื่นห้าพัน, ประชุมทัพตำบนบางสพานเดินทัพทางสิงขร.

ฝ่ายพระยาตะนาวศรีรู้ว่าสมเด็ดเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าหยู่หัว, สเด็ดพระราชดำเนินยกออกมา, ก็เกรงพระเดชเดชานุภาพเปนอันมาก. จะหนีก็เห็นจะไม่พ้น, จะแต่งทัพออกรับก็เห็นเหลือกำลัง, จนความคิดหยู่แล้วก็นิ่งรักสามั่นไว้.

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าหยู่หัวสเด็จถึงเมืองตะนาวศรี, สั่งให้ตั้งค่ายล้อมไว้โดยรอบ. แต่ทัพหลวงนั้นตั้งใกล้เมืองห้าสิบเส้น. จึ่งซงแต่งหนังสือรับสั่งเข้าไปว่า, พระยาตะนาวศรีเปนข้าหลวงเดิมสัจซื่อมั่นคง, ได้ทำราชการโดยสเด็จงานพระราชสงคราม, ความชอบหลังมามากมายนัก. จึ่งซงพระมหากรุนาให้มากินเมืองตะนาวศรีนี้. ยังหาเสมอความชอบไม่อีก. ด้วยจำเปนด้วยเหตุว่า. เมืองตะนาวศรีนี้เปนเมืองหน้าสึก, ครั้นจะแต่งให้ผู้อื่นมาหยู่มิวางพระไทย. จึ่งให้พระยาศรีไสนรงค์ออกมาหยู่ต่างพระเนตรพระกรรน เนื้อความชอบก็ยอมรู้หยู่แก่ใจ, แต่มีข่าวไปว่า, พระยาตะนาวศรีคิดการเปนกบถ, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวก็ยังไม่เชื่อ, จึ่งมีตราออกมาให้หา, ก็มิเข้าไปเฝ้า, เนื้อความจึ่งมากขึ้น, ตรัสให้เราออกมา, ก็มีความเมตตาหนักหยู่. พระยาตะนาวศรีผิดแต่ครั้งเดียวดอก, ให้ออกมาหาเราเถิดจะกราบทูลขอโทษไว้ครั้งหนึ่ง ถ้าจะมาก็ให้มาในวันนี้ ถ้ามิมาเห็นว่าจะรบทัพเราได้, ก็ให้แต่งป้องกันไว้ให้มั่นคง.

พระยาตะนาวศรีแจ้งในหนังสือดังนั้น, จึ่งคิดว่าเราได้ทำการล่วงเกินผิดถึงเพียงนี้แล้ว, แต่ซงมีหนังสือรับสั่งมาดังนี้เปนราชอุบายสึกออกไปก็คงจะตายผิดชอบก็จะหยู่สู้ไป, ถึงตายก็ให้ปรากฏชื่อไว้ภายหน้า พระยาตะนาวศรีก็มิได้ออกมา, เพลารุ่งแล้วนาลิกาหนึ่ง, สมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็จซงเครื่องอลังการประดับสำหรับพิไชยยุทธเสด็จ, สเด็จซงเจ้าพระยาปราบไตรจักรเปนพระคชาธาร. พร้อมด้วยท้าวพระยาพลทวยหาญเปนขนัดแน่นไสวโอ่โถงมรมาสดูพันลึก, ทั้งทวนทองทั้งทิวเปนถ่องแถวไสวอำไพด้วย

มยุรเสวตฉัตร, ทั้งกลดบดบังทินกรบวรบังแซกแซงชุมสายพรายพรรณ ตาสตา, สัพทโกลาหลกึกก้องกลองชนะแตรสังข์สนั่นนฤนาท. พระบาทสมเด็จเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, เสด็จกรีธาทัพพลเลียบทอดพระเนตรดูท่วงที, ซึ่งจะให้พลทหารเข้าปีนเมือง.

ฝ่ายพระยาตะนาวศรีออกมายืนถือหอกกั้นสัปทนอยู่บนเชิงเทิน แลเห็นพลสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าดุจสายน้ำอันไหลหลั่งถั่งมาเมื่อวสันตตรีดูแล้วได้ยินเสียงปี่กลองแตรสังข์ก็ตกใจตะลึงไป, หอกพลัดตกจากมือมิได้รู้ตัวบ่าวไพร่ทั้งปวงเห็นดังนั้นก็เสียใจ พูดเล่ากันต่อ ๆ ไปว่า นายเราเห็นจะป้องกันเมืองไว้มิได้ พลทหารทั้งปวงก็ยิ่งครั่นคร้ามพระเดชเดชานุภาพเปนอันมาก. สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จเลียบดูรอบเมืองตะนาวศรีเห็นหน้าที่ข้างอุดรทิศจะเข้าได้ เสด็จกลับมายังค่ายหลวงจึ่งมีพระราชกำหนดให้นายทัพนายกองทำบันไดร้อยอันปลายบันไดนั้นให้ผูกพลุเพลิงพะเนียงจงครบ เพลาตีสิบเอ็ดทุ่มถ้าได้ยินเสียงปืนใหญ่สามนัดเปนสำคัญแล้ว, ให้เอาบันไดพาดจุดพลุพะเนียงปีนเอาเมืองให้จงได้ ท้าวพระยามุขมนตรีนายทัพนายกองรับพระราชบัญชาแล้ว, ก็มาจัดแจงการทั้งปวงให้พร้อมสรรพ, กับพลทหารอาสาพันหนึ่ง, ซึ่งจะเข้ามาปีนเมืองพร้อมเสร็จ. ครั้นเพลาสามยามสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว, เสด็จขึ้นเกยคอยเริกส์, เดชะบารมีสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ถ้าจะมีชัยแก่ข้าศึกครั้งใด, ก็ให้สุภนิมิตรประจักษ์ทุกครั้ง. พอเพลาล่วงสามยามเจ็ดบาท, พระสารีริกบรมธาตุใหญ่เท่าผลส้มเกลี้ยง, เสด็จผ่านด้านเมืองตะนาวศรีมาแต่อุดรทิศไปเฉียงอาคเนย์, พระรัศมีสว่างไปทั้งอากาศแลปถพีดล. สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเห็นดังนั้นก็มีพระปีติโสมนัส, ถวาย

ทสนัขสโมธานเหนือสิโรตม์ด้วยบัญจางคประดิถ. แล้วสั่งปโรหิตาจารย์ทั้งหลายให้ประโคมแตรสังข์ดุริยดนตรีปี่พาทฆ้องชัยในทันที. ให้ฝรั่งแม่นจุดจำรงค์คร่ำท้ายที่นั่งสามบอกไฟกันเปนสำคัญ. ฝ่ายนายทัพนายกองได้ยินเสียงปืนใหญ่เปนสำคัญ, ก็ให้ทหานเอาบันไดพาดกำแพงเมือง, จุดพลุพะเนียงเปนโกลาหล. เจ้าหน้าที่เห็นดังนั้นก็ตกใจ. จะออกยืนรบพุ่งก็ทนเพลิงมิได้ก็ทิ้งหน้าที่เสีย. ฝ่ายทหานข้าหลวงเข้าเมืองได้, พอเพลารุ่งขึ้นก็คุมเอาตัวพระยาตะนาวสรีพันหนาเข้ามาถวายยังค่ายหลวง. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยนยกหนึ่งสามสิบที. แล้วบอกข้อราชการเข้ามายังกรุงเทพพระมหานครสรีอยุธยา.

สมเด็จพระนเรสวรบรมบพิตรเปนเจ้า, ตรัสได้แจ้งว่า, สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าได้เมืองตะนาวสรีแล้ว, จับได้พระยาสรีไสยรงค์ด้วยนั้น, ก็มีพระทัยปรีดา, จึงซงพระมหากรุนา, ให้มีตราตอบออกไปว่า, หย่าให้เข้ามาณะกรุงเลย, ให้ตระเวนแล้วตัดสีสะเสียบประจานไว้ณะเมืองตะนาวสรี, หย่าให้ผู้ใดเอาเยี่ยงหย่าง. แต่ให้พระยาราชรีทธานนท์เปนเจ้าพระยาตะนาวสรี.

สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า, ก็กะทำตามพระราชบัญชาสมเด็จพระเชษถาธิราชทุกประการ. ครั้นจัดแจงเมืองตะนาวสรีราบคาบเปนปรกติแล้ว, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวก็สเด็จพระราชดำเนินกลับมายังกรุงเทพพระมหานคร, เฝ้าสมเด็จพระบรมเชษถาธิราชเจ้ากราบทูลเส็ดสิ้นทุกประการ. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้าบรมบพิตร, มีพระทัยโสมนัสตรัสชมกรีสดาธิการสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าเปนอันมาก.

ครั้นณะวันอังคารเดือนสิบสองแรมห้าค่ำ, มีหนังสือบอกพระยา

จันทบุรี, ส่งตัวสมิงอุบากอง, ซึ่งถือหนังสือเจ้าเมืองเมาะลำเลิง, ขออ่วยศรีสวัสดิ์มาถึงพระยากาญจนบุรี, ด้วยข้าพเจ้ากับพระยาตาวเจ้าเมืองเมาะตมะ, เกิดมหากลหะแก่กัน. พระยาตาวจะยกมาตีเมืองข้าพเจ้า ๆ หาที่พึ่งมิได้. จะขอเอาพระเดชเดชานุภาพพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, อันมีบุญราศีกฤษดาธิการมหิมา, ดุจหนึ่งสมเด็จพระเจ้ามันธาตุราชจัตุรงค์ทิพย์ จักรพัติอันมีพระราชเดชาวราฤทธิ์ อาณาจักรอันแผ่ไปในทวีปใหญ่ทั้งสี่, มีทวีปน้อยสองพันเปนบริวารเปนฉัตรแก้วกันเกศ. จะขอกองทัพยกไปช่วยกันเมือง, พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ได้ซึ่งซาบดั่งนั้น. ซึ่งพระโสมนัส, จึ่งพระราชทานเสื้อผ้าเงินตราแก่สมิงอุบากองโดยสมควร. แล้วตรัสให้พระยาศรีไสนรงค์ถือพลสองพัน, สรรพไปด้วยเครื่องสาตราวุธยกไปณะเมืองเมาะลำเลิง. ก็กลัวพระเดชานุภาพ, มิได้คิดอาฆาตต่อไป. ขณะเมื่อพระยาศรีไสนรงค์ไปช่วยกันเมืองเมาะลำเลิงนั้น, เจ้าฟ้าแสนหวีถึงแก่พิราลัย, มีราชบุตรสององค์แต่ต่างมารดา. พี่น้องสององค์ทำยุธชิงราชสมบัติแก่กัน. ผู้น้องสู้มิได้, กลัวพี่ชายจะฆ่าเสีย, ครั้นรู้ว่ากองทัพไทยมาตั้งหยู่ณะเมืองเมาะลำเลิง. ก็พาพักพวกประมาณร้อยเสศ, หนีลงมาหาพระยาศรีไสนรงค์ณะเมืองเมาะลำเลิง. พระยาศรีไสนรงค์ก็บอกส่งตัวเจ้าฟ้าแสนหวีมายังกรุงเทพมหานคร. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ซึ่งพระมหากรุณภาพแก่เจ้าฟ้าแสนหวี. แล้วซึ่งพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเปนอันมาก, เลี้ยงไว้โดยถานาศักดิ์.

ศุลักราช 949 ปีกุนนพศก, ราชบุตรนักพระสัทธาผู้เปนพระยาละแวก. เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวเสด็จไปปราบ, ขณะเมื่อข้า

หลวงเข้าเมืองลแวกในเพลากลางคืนนั้น, ราชบุตรมาหยู่หน้าที่. ครั้นทัพไทยเข้าเมืองได้แล้วความกลัวก็มิได้หาบิดา, หนีออกจากหน้าที่กับบ่าวสามสิบคนเข้าป่าพากันหนีไปถึงแดนเมืองล้านช้าง. ครั้นรู้ว่ากองทัพหลวงสเด็จพระราชดำเนินกลับไปกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาแล้ว, ก็พากันกลับมาเมืองลแวก, เสนาบดีที่เหลือหยู่นั้น, กับสมณะชีพราหมณ์ประชาราสดรทั้งหลาย, จึ่งพร้อมกันยกพระราชบุตรท่านขึ้นราชาภิเสก, เปนพระยาลแวกครอบครองแผ่นดินแทน พระบิดาพระยาลแวก ครั้นได้ครองสิริราชสมบัติแล้ว, ก็อุสาหบำรุงสมณะพราหมณาจารย์โดยยุตติธัมราชประเพนีมาได้เดือนเสศ. จึ่งตรัสปรึกสากับเสนาบดีมนตรีกวีมุขทั้งหลายว่า, แต่ก่อนมาพระบิดาเราไปกะทำเสี้ยนหนามต่อกรุงศรีอยุธยานั้น, ไม่เกรงพระเดชเดชานุภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, อันซึ่งอิสรภาพดุจพระสุริยเทพบุตรแลพระจันทอันมีรัสมีสว่างทั่วโลกธาตุ, ความพินาสฉิบหายจึ่งถึงพระองค์แลพระญาติประยูรวงส์ในกรุงกัมพูชาธิบดี. แลครั้งนี้เราจะทำดุจบิดานั้นไม่ควน. จำจะอ่อนน้อมเอาพระเดชเดชานุภาพพระเจ้ากรุงเทพมหานครศรีอยุธยา, เปนที่พึ่งที่พำนักความสุขสวัสดิ์จะได้มีแก่เรา. ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายกราบทูลว่า, ซึ่งพระองค์ดำหริดนี้ควนนัก ขอพระราชทานให้พระองค์แต่งดอกไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการ, มีพระราชสาสน, ไปอ่อนน้อมโดยราชประเพนี, เมื่อขึ้นเมืองออกกรุงเทพมหานครแล้ว,ความสิริสวัสดิพิพัธนมงคลก็จะบังเกิดมีไปตราบเท่ากัลปาวสาน, พระยาลแวกได้ฟังดังนั้นยินดีนัก. จึ่งให้แต่งดอกไม้เงินทองจัดเครื่องราชบรรณาการเปนอันมาก, แล้วแต่งลักสนะราชสาสนให้ออก

ยาวงสาธิบดี, พระเสนหามนตรี, หลวงบวรนายกเปนทูตานุทูตจำทูนพระราชสาส์น, คุมเครื่องราชบรรณาการ, ครั้นถึงด่านปราจีนบุรี, กรมการก็คุมทูตานุทูตเข้าไปยังกรุงเทพมหานคร. เสนาบดีนำเอากิจจานุกิจกราบบังคมทูน, พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวดำหรัดให้เบิกทูตเข้ามาเฝ้าณะมุขเด็ดหน้าพระที่นั่งมังคลาภิเสก. ตรัสพระราชปติสันถารสามนัดแล้ว, พระศรีภูริปรีชาก็อ่านพระราชสาส์น, ในลักสนะพระราชสาส์นนั้นว่า, ข้าพระองค์ผู้ครองอินทปัตถ์บุรีรัตนธานี, ขอถวายบังคมแทบพระบวรบาทบงกชมาส, สมเด็จพระผู้จอมมกุตกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์, อุดมพระราชนิเวสมหาสถาน. ด้วยพระบิดาข้าพระองค์มิได้รักสาขอบขันทเสมาโดยราชประเวนี, กะทำพาลทุจริตมิได้รู้จักกำลังตนกำลังท่าน, มาก่อนเกิดเปนปรปักส์แก่กรุงเทพมหานคร อุปมาดั่งจอมปลวกมาเคียงเขาพระสิเมรุราชบรรพต, มิฉะนั้นดั่งมฤคชาติตะฉนอยองอาจยุธนาการด้วยพระยาราชสีห์, อันมีมหิทธิสักดานุภาพ, ก็ถึงแก่กาลวินาสจากไอสุริยสวรรยานั้น, ก็เพื่อผลกัมได้ทำมาแต่ก่อน แลข้าพระองค์ครองแผ่นดินเมืองณแวกครั้งนี้จะได้เอาเยี่ยงหย่างพระบิดานั้นหามิได้, จะขอเอาพระเดชเดชานุภาพสมเด็จพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ปกเกล้าปกกะหม่อม, ดุจฉัตรแก้วแห่งท้าวมหาพรหม, อันมีปริมนทลกว้างขวางร่มเย็นไปทั้งจักรวาล, ข้าพระองค์ขอถวายสุวรรนหิรัญรัตนมาลาบรรณาการ, โดยราชประเพนีสืบไปตราบเท่ากัลปาวสาน, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวตรัสได้ซงฟัง, ก็มีพระทัยเมตตา แก่พระสุธัมราชาพระยาณแวกองค์ใหม่เปนอันมากสั่งให้ตอบพระราชสาส์นไปว่า, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวจะได้อาฆาตจองเวร

แก่ราชบุตรนักพระสัทธานั้นหามิได้ แลซึ่งบิดาท่านเปนไปจนถึงพิราลัยนั้น, ก็เพื่อเวรานุเวรแต่อดีตติดตามมาให้ผลเห็นประจักส์, แลให้พระยาลแวกองค์ใหม่นี้ครอบครองไพร่ฟ้าประชาราสดร, โดยยุติธัม, ราชประเพณีพระมหากสัตราธิราชเจ้าแต่ก่อนนั้นเถิด แล้วสั่งให้เจ้าพนักงานตอบเครื่องราชบรรณาการ แลพระราชทานเสื้อผ้า, แลเงินตราแก่ทูตานุทูตโดยสมควร หยู่สามวันทูตก็กราบถวายบังคมลาไปยังกรุงกัมพูชาธิบดี.

ครั้นเข้าเดือนห้าปีชวดสัมริทธิสัก, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสให้บำรุงช้างม้ารี้พลไว้, เดือนสิบสองจะยกไปเมืองเมาะตมะเมืองหงสาวดี ในเดือนห้านั้นมีหนังสือบอกพระยาสีไสนรงค์เข้ามาว่า, ซึ่งพระเจ้าแปรผู้เปนราชนัดดา, เสียทัพกลับไปเมืองหงสาวดี, พระเจ้าหงสาวดีเอาโทสถอดเสียจากถานาสักดิ์, ไพร่พลรามัญซึ่งไปกับพระเจ้าแปรนั้น, จับได้ใส่เล้าคลอกเสีย ที่แตกฉานซ่านเซ็นไป, ภายหลังรู้เนื้อความดังนั้นก็กลัวตาย, ก็มิได้เข้าเมือง คุมกันเปนพวกเปนเหล่าออกหยู่ป่า, แต่งข้าหลวงไปจับก็ต่อรบ แลหัวเมืองทั้งปวงนั้นเห็นว่า, พระเจ้าหงสาวดีถอดพระเจ้าแปรเสียก็เสียใจ, พากันกระด้างกระเดื่องเปนอันมาก, แลกรุงหงสาวดีเสียแก่มอนกบด สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ได้ซาบดังนั้น, จึ่งพระราชทานอาญาสิทธิให้เจ้าพระยาจักรี, เปนนายทัพนายกองยกพลหมื่นห้าพัน, ช้างเครื่องร้อยหนึ่ง, ม้าสองร้อย, ออกไปตั้งมั่นปลูกยุ้งฉางทำไร่นาณะเมืองเมาะลำเลิงไว้ท่าทัพหลวง จึ่งดำหรัสให้เจ้าฟ้าแสนหวีไปด้วยเจ้าพระยาจักรี แล้วเกณฑ์ทัพเมืองทวายห้าพัน, ให้ขึ้นไปตั้งค่ายบนเกาะพรวกเมืองวังราวขอบฝั่ง

ทิศตะวันตก, หนุนทัพเจ้าพระยาจักรี ๆ จะได้ใช้ราชการสดวก แลกอง ทัพพระยาสีหนรงค์ให้เอาไว้, แต่ตัวพระยาสีไสนรงค์, กับพัคพวกนั้น, ให้เข้ามารับราชการนะกรุง.

ฝ่ายเจ้าพระยาจักรีกราบถวายบังคมลา, ยกไปถึงเมืองเมาะลำเลิ่ง แล้ว, ตั้งค่ายขุดคู, ปลูกยุ้งฉาง, กะเกณฑ์มอญชาวเมืองเมาะลำเลิ่ง แลไทยกองทัพทำไร่นา, แลตั้งทำเรือรบเรือไล่เปนอันมาก พระยา สีไสนรงค์กับพัคพวกก็กลับเข้ามารับราชการ ฝ่ายเจ้าเมืองเมาะตมะ เจ้าเมืองละเคิ่ง, เจ้าเมืองขลิก, เจ้าเมืองบัวเผื่อน, เจ้าเมืองพสิม, เจ้าเมืองตองอู้รู้ว่า, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวนะกรุงเทพมหานครสีอยุธยา ให้กองทัพเจ้าพระยาจักรียกมาตั้งทำไร่นา, นะเมืองเมาะลำเลิ่งไว้เปน สเบียง, เดือนอ้ายปลายปีทัพหลวงจะสเด็ดไปเมืองหงสาวดี, ต่างคน ต่างเกรงพระเดชเดชานุภาพ ก็แต่งมอญพม่าผู้ดี, ให้ถือหนังสือแลเครื่อง ราชบรรนาการ, ลงมานะเมืองเมาะลำเลิ่ง เจ้าพระยาจักรีบอกส่งผู้ถือ หนังสือ, แลเครื่องราชบรรนาการเข้ามายังกรุงเทพมหานคร, เสนาบดี เอากราบทูน พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ดำหรัดให้เบิกพม่า รามัญผู้ถือหนังสือเข้ามาเฝ้า แลในหนังสือเจ้าเมืองเมาะตมะ, เจ้าเมือง พสิม, เจ้าเมืองบัวเผื่อน, เจ้าเมืองขลิกสี่เมืองนี้ว่า, จะขอเปนข้าขันธ เสมากรุงเทพมหานครไปตราบเท่ากัลปาวสาน. แต่หนังสือเจ้าเมือง ตองอู, เจ้าเมืองละเคิ่งนั้นว่า, จะขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ถ้าสมเด็ด พระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, จะสเด็ดพระราชดำเนินไปเอาเมือง หงสาวดีเมื่อใด, พระยาตองอู, พระยาละเคิ่ง, จะขอยกพลมาควบทัพโดย สเด็ดงานพระราชสงคราม. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวได้แจ้งในลักสนะ

อักสรดั่งนั้น, มีพระทัยโสมนัส, ตรัสให้พระราชทานรางวันแก่พม่ามอญ ผู้ถือหนังสือมานั้นเปนอันมาก, ตรัสให้พระราชทานสิ่งของไปแก่เจ้าเมือง ทั้งปวงโดยถานาศักดิ์ จึ่งให้ตอบหนังสือตอบไปแก่ท้าวพระยารามัญ ทั้งปวงผู้ถือหนังสือก็กราบถวายบังคมลากลับไปเมือง.

ขณะเมื่อผู้ถือหนังสือกลับไปถึงเมืองตองอูนั้น, พระมหาเถรเสียม เพรียมเจ้าอธิการรู้, จึ่งเข้าไปหาพระยาตองอู, แล้วถามว่า, มหาบพิตร จะเอามอญไปเปนตพุ่นหญ้าช้างกรุงศรีอยุธยาหรือ พระยาตองอูได้ฟัง พระมหาเถรก็สงสัย, จึ่งถามว่า, ไยพระผู้เปนเจ้าจึ่งว่าดั่งนี้ พระมหา เถรจึ่งว่า อาตมาภาพแจ้งว่า, มหาบพิตรมีหนังสือถวายเครื่องราช บรรนาการไปอ่อนน้อมว่า, ถ้าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจะยกมาตีเมือง หงสาวดีเมื่อใด, มหาบพิตรจะยกไปโดยเสด็จงานพระราชสงคราม เพราะ เหตุฉนี้อาตมาภาพจึ่งว่า พระยาตองอูจึ่งตอบว่า, ผู้เปนเจ้าไม่รู้หรือ ว่า, สมเด็จพระนเรสวรบรมบพิตรเปนเจ้า, แลสมเด็จเอกาทสรถทั้ง สองพระองค์นี้, ซึ่งศักดานุภาพมากดุจหนึ่งพระสุริยเทเวศส่องโลกเมื่อ เพลามัชฌันติกะมัย, ศึกหงสาวดีลงมาทำศึกครั้งใด, มีแต่แตก ฉานยับเยินไปทุกครั้ง บัดนี้พระเจ้าหงสาวดีก็สิ้นเขี้ยวศึกเขี้ยวสงคราม อยู่แล้ว ๆ ได้ข่าวมาว่า, ปลายปีก็จะยกทัพมาเอาเมืองหงสาวดี ๆ เห็น ไม่พ้นเงื้อมพระหัตถ์ท่าน แล้วเมืองมอญทั้งปวงก็อ่อนน้อมท่านสิ้น โยม เห็นดั่งนี้, จึ่งมีหนังสือถวายเครื่องราชบรรนาการไปอ่อนน้อมบ้าง พระ มหาเถรได้ฟังดั่งนั้นหัวร่อ, แล้วว่าอันพระนเรสวรสองคนพี่น้องนี้, มี ศักดานุภาพเข้มแขงสงครามนั้น, อาตมาภาพก็แจ้งอยู่สิ้น ถึงจะมีชัย แก่ชาวหงสาวดี, ก็แต่แว่นแคว้นขันธเสมากรุงมหานครศรีอยุธยา, จะ

ได้ล่วงเกินถึงแดนนี้ก็หามิได้ แตอาตมาภาพพิเคราะห์ดูลักษณะราศี
มหาบพิตร, ก็เห็นจะได้เปนไทยในรามัญประเทศหยู่ ไฉนน้ำพระทัยมหา
บพิตรกับลักษณะจึ่งผิดกันนัก อันลักษณะหย่างมหาบพิตรนี้, ในตำราว่า
ฃองอาดดุจหนึ่งนิทานพระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเปนกะแต, อาด
สามารถเพียรจะวิดน้ำในมหาสมุทให้แห้ง มิฉะนั้นจะมีมานะเหมือนนก
น้อย, อันบินแข่งพระยาครุธข้ามมหาสาครทเลใหญ่ แต่น้ำพระทัย
มหาบพิตรมาอ่อนดุจอิสตรี, อันกลัวบีสาจหลอนหลอกนั้น, ตำราฃอง
อาตมาภาพนี้ผิดเสียแล้ว, เอาไว้มิได้จำเผาไฟทิ้งน้ำเสีย ว่าแล้วพระ
มหาเถรทำลาลุกจะไป พระยาตองอูยิ้มแล้วยกมืออาราธนาว่า, พระผู้
เปนเจ้าหย่าเพ่อไปก่อน พระมหาเถรก็ซุดนั่งลงดั่งเก่า พระยาตองอูจึ่ง
ว่า, อันตำราของผู้เปนเจ้าก็เห็นจะไม่ผิดกับใจของโยม แต่บัดนี้โยม
ยังอ่อนบัญญาความคิดหยู่ อุปมาดั่งบุรุสหลงหยู่ในถ้ำอันมืด, ถ้า
พระผู้เปนเจ้าช่วยเอาแก้วมาส่องให้สว่างเห็นหนทางแล้วก็จะเดินโดยทาง
สดวก พระมหาเถรจึ่งว่า, การอันนี้ใช่กิจสมนะ, แต่อาตมาภาพเสียดาย
พระสาสนา กับเอ็นดูอานาประชาราสดรในรามัญประเทศทั้งปวง ก็จะ
ช่วยทำนุบำรุงไปตามสติบัญญา แลซึ่งมหาบพิตรว่ายังอ่อนบัญญาความ
คิดหยู่นั้น, จะคิดหย่างไรให้ว่าไปเถิด, จะช่วยชี้แจงให้. พระยาตองอู
ได้ฟังดั่งนั้นก็ดีใจ, กราบนมัสการพระมหาเถรแล้วว่า โยมประมาณดูรี้
พลเมืองหงสาวดี, มีหยู่มากก็เหมือนน้อย, ด้วยว่าไปเข้าอ่อนน้อมต่อ
กรุงพระมหานครศรีอยุธยาเปนอันมาก, จะคิดอ่านให้กลับใจมาได้นั้น
ยากนัก. พระมหาเถรหัวร่อแล้วว่า การแต่เพียงนี้จะเปนไรมี แม้นจะ
แกงให้อร่อยหม้อหนึ่งเห็นจะยากกว่าอีก. พระยาตองอูจึ่งว่า ถ้าพระผู้เปน

เจ้าโปรดโยมให้ได้เปนใหญ่ในรามันประเทศสมคิดแล้ว, จะสนองพระคุณไปกว่าจะสิ้นชีวิต พระมหาเถรยิ้มแล้วจึงว่ามหาบพิตรหย่าวิตกเลย, อาตมาภาพจะช่วย. พระมหาเถรขยับเข้ามาให้ใกล้พระยาตองอูแล้วว่ามหาบพิตรเปนพระราชนัดดาพระเจ้าหงสาวดี หัวเมืองทั้งปวงก็นับถือมากมายหยู่, จงมีหนังสือไปประกาศแก่หัวเมืองทั้งปวงว่า, กรุงหงสาวดีเปนราชธานีใหย่แต่ครั้งพระเจ้าช้างเผือกมาตราบเท่าทุกวันนี้, ยังมิได้ไปเปนเชลยแก่เมืองใด. แลครั้งพระเจ้าแปรเลี้ยทีมา, สมเด็ดพระเจ้าหงสาวดีเอาโทสถอดเสียจากถานาสักดี เราได้ยินข่าวว่า, หัวเมืองทั้งปวงพากันถอบใช้คนถือหนังสือคุมเครื่องบรรนาการไปออกแก่กรุงพระมหานครศรีอยุธยาเราก็ยังไม่เชื่อ, จึงแต่งแต่งคนถือหนังสือไปบ้าง, หวังจะฟังกิจการให้แน่ ก็ได้ความประจักส์ว่า, เมืองเมาะตมะแลหัวเมืองทั้งปวงคิดกบด คนเหล่านี้หารักชีวิตแลโคตรไม่หรือ, ให้เร่งบอกมาเราจะบอกเอาความเข้ากราบทูนสมเด็ดพระเจ้าหงสาวดี, แล้วเราจะยกทัพไปฆ่าเสียทั้งโคตร. ถ้าแลหัวเมืองทั้งปวงรู้สึกว่า ได้คิดผิดแล้วจะคืนหาความชอบ, ก็จะงดความไว้ครั้งหนึ่งก่อน. แต่ทว่าให้คิดอ่านจับไทยกองทัพ, ซึ่งมาตั้งหยู่เมืองเมาะลำเลิงส่งให้ได้บ้าง, จึงจะเห็นจริง. ถ้ามหาบพิตรมีหนังสือไปดังนั้น ดีร้ายหัวเมืองทั้งปวงจะสดุ้งตกใจกลัว, จะกลับใจคิดอ่านจับไทย, ก็จะเกิดอริวิวาทกันกับไทย, ทางไมตรีก็จะขาดกัน เมื่อทัพพระเจ้ากรุงศรีอยุธยายกมา, ก็จะได้เปนรั้วขวากรั้วหนามกันให้ช้าลงไว้. ประการหนึ่งมหาบพิตรบำรุงช้างม้ารีพลไว้ให้รื่นเริง, ถ้าได้ข่าวว่า ทัพกรุงพระนครศรีอยุธยาล่วงแดนมาเมืองใดแล้ว, จงเร่งยกพลไปเมืองหงสาวดี ทำทีว่าจะช่วยงานพระราชสงคราม

ให้ไว้ใจแล้ว, เข้าปลอมปล้นเอาเมืองหงสาวดี, เชิญสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี, แลกวาดครัวอพยพไพร่พลเมืองข้าวปลาอาหารมาเมืองตองอูให้สิ้น. ถึงมาตรว่าทัพพระนเรสวรจะยกมาติดตามถึงเมืองตองอูก็ดี, เมื่อแลเราตัดเสบียงอาหารเสียได้สิ้นแล้วก็จะเลิกทัพกลับไปเอง. ถ้าศึกกลับไปแล้วพระเจ้าหงสาวดีก็หยู่ในเงื้อมพระหัถพระองค์ก็จะสิทธิขาดขึ้นกว่าเก่าได้ร้อยเท่าพันทวี, จะคิดประการใดก็จะสำเหร็จ. แลซึ่งอาตมาภาพว่าทั้งนี้, มหาบพิตรจะเห็นผิดชอบประการใด พระยาตองอูมีความยินดี, กราบนมัสการแทบบาทพระมหาเถรแล้ว ๆ เล่า ๆ แล้วว่า, พระผู้เปนเจ้าคุณดังเทพดาเอาแว่นแก้วมาส่องให้สว่างเห็นทั้งกลางวันแลกลางคืน, พระคุณนั้นหาที่สุดมิได้. พระมหาเถรจึ่งว่ามหาบพิตรเร่งมีหนังสือไปเถิด, ถ้าขัดสนไปภายหน้า, จึ่งให้ไปบอกอาตมาภาพจะช่วย. แล้วพระมหาเถรก็ลาไปอาราม. รุ่งขึ้นพระยาตองอูแต่งหนังสือตามถ้อยคำพระมหาเถรว่า, ให้คนถือไปประกาศแก่หัวเมือง.

ฝ่ายพระยารามัญหัวเมืองทั้งปวง, แจ้งในหนังสือพระยาตองอูดังนั้น, ก็ตกใจกลัวต่างคนต่างปฤกษากรมการนายบ้านนายอำเพอว่า, คิดการทั้งนี้หมายว่าจะลับก็ไม่ลับ, พระยาตองอูรู้ความสิ้น, จึ่งมีหนังสือมาว่ากล่าวทั้งนี้, เพราะเอ็นดูเราผู้เปนตระกูลรามัญ. ครั้นจะขืนผันหน้าพึ่งกรุงพระนครศรีอยุธยาทีเดียว, ก็เปนระยะทางไกล, จะต้องคำโบราณว่า, กว่าถั่วจะสุกงาไหม้. ด้วยพระยาตองอูมีกำลังรี้พลมาก แล้วพระเจ้าหงสาวดีก็นับถือว่าเปนเชื้อพระวงศ์, จะว่าประการใดก็สิทธิขาด. จำเราจะหาความชอบจับไทยส่งเข้าไปให้ได้, คิดกันดังนั้น, ก็แต่งหนังสือขึ้นไปถึงพระยาตองอูเปนใจความว่า, ข้าพเจ้าหัวเมือง

ทั้งปวง, ขอน้อมเศียรเกล้าบังคมมาถึงใต้เบื้องบาทบงกชพระยาตองอู, ด้วยข้าพเจ้าทั้งปวงเปนคนโมหะคิดทุจริตผิดไปนั้น, พวกข้าพเจ้าทั้งปวงถึงที่ตาย. ซึ่งโปรดให้มีหนังสือชี้แจงให้ข้าพเจ้าเห็นผิดแลชอบนั้นดุจเทพดามาชุบเอาชีวิตข้าพเจ้า, แลชีวิตไพร่ฟ้าประชาราษฎรทั้งนั้น, พระคุณไม่มีที่จะเปรียบได้. ข้าพเจ้าจะขอทำตามโอวาทเอาเปนที่พึ่งพำนักสืบไป, แล้วก็ส่งหนังสือให้, ผู้ถือกลับไปยังเมืองตองอู. พระยาตองอูแจ้งในหนังสือดังนั้น, ก็มีความยินดี, ตั้งแต่นั้นมาก็บำรุงช้างม้า, เอาใจไพร่พลในเมืองตองอูให้รักใคร่เปนอันมาก

ฝ่ายพระยาลาวเจ้าเมืองเมาะตมะ, สั่งแก่ท้าวพระยารามัญทั้งปวง, ให้คิดอ่านจับกองทัพไทยให้ได้ส่งเข้าไปเมืองตองอูเอาความชอบ. ท้าวพระยารามัญทั้งปวงก็คอยช่องจะจับไทยให้ได้. ครั้นณะเดือนอ้ายข้าวเบาสุก, เหล่าไทยออกไปเกี่ยวข้าวณะทุ่งเมาะลำเลิง, แต่พวกขุนจบสิบห้าคนออกไปเกี่ยวข้าวณะชายป่า, สมิงสุระนายบ้านจอยยะกับพวกรามัญร้อยหนึ่ง, ลอบคอยดูอยู่ในป่า, ครั้นเห็นได้ทีก็วิ่งกรูเข้าจับขุนจบ, แลพวกบ่าวไปได้เก้าคน, ไพร่ห้าคนหนีได้, ก็วิ่งไปบอกพวกกองทัพว่า, มีรามัญประมาณร้อยเศษ, มาจับเอาขุนจบกับไพร่เก้าคน, นายทัพนายกองแจ้งดังนั้น, ก็ให้จัดแจงกันไปตามสามร้อย ทัพพวกรามัญได้รบกันกับไทยป่วยตายหลายคน ทนทานมิได้ก็แตกไป. กองทัพไทยได้ตัวขุนจบกับไพร่เก้าคน, กลับมาแจ้งแก่เจ้าพระยาจักรี, เจ้าพระยาจักรีจึงหาตัวพระยาพะโร่เจ้าเมืองเมาะลำเลิงถามว่า, เหตุผลทั้งนี้เปนประการใด. เจ้าเมืองเมาะลำเลิงไม่รับว่ามิได้รู้. เจ้าพระยาจักรีมิฟังจะให้ฆ่าพระยาพะโร่ ๆ เห็นความจะไม่พ้นตัว, จึงอุบายว่า, จะขอไปเอามอญเหล่าร้าย

ไห้ได้, เจ้าพระยาจักรีมิทันพิเคราะห์, สำคันว่าจิงก็ปล่อยตัวไป. พระยาพะโร่จึ่งคิดกับกรมการว่า, เราจะตามจับบ่าวของเรามากะไรเล่า, ถึงจะแก้ไขประการได, ความอันนี้เห็นจะไม่ลับ, จะนิ่งหยู่ฉะนี้จะพากันตายเสียสิ้น, จำจะหนีขึ้นไปเมาะตมะ. คิดเห็นพร้อมกันแล้ว, ก็แต่งคนเร็วเอาการไปแจ้งแก่พระยาลาว ๆ ก็ให้เรือมาคอยรับ. ครั้นเพลาสองยามพระยาพะโร่ก็พาครัวอพยพหนีออกจากเมือง, พอรุ่งก็ลงเรือข้ามไปเมืองเมาะตมะเพลารุ่งเช้าเจ้าพระยาจักรีรู้ว่า, พระยาพะโร่เจ้าเมืองเมาะลำเลิงพาครัวหนีไปสิ้น ก็แต่งกองทัพมาตามถึงฝั่งไม่ทันก็กลับไป.

ฝ่ายพระยาพะโร่ก็แจ้งการแก่พระยาลาวเจ้าเมืองเมาะตมะทุกประการ. พระยาลาวจึ่งว่า, ซึ่งทำการมิได้ไทยมา, เสียทีเสียครั้งหนึ่งแล้วไปเถิด แต่ว่าเราวิตกหยู่ว่า, ท่านหยู่นะเมืองเมาะลำเลิงนั้น, อุปมาเหมือนหมู่มฤคชาติอันหยู่ในปากเสือ, ซึ่งพากันอพยพมาได้สิ้นนั้น, เรามีความยินดีนัก. จึ่งค่อยคิดอ่านกันไปใหม่, จะเกรงอะไรกับกองทัพไทยเท่านั้น, แล้วเมืองเมาะตมะแต่งกองทัพโจรกองละสองร้อย, สามร้อยให้เที่ยวเปนเสือป่า. ถ้าเห็นไทยออกเที่ยวหากิน, แลเกี่ยวข้าวก็ให้ลอบฆ่าตี, พอจะจับได้ก็ให้จับตัวมา. ถ้าเห็นทำได้จึ่งให้ทำ, ถ้าทำมิได้หย่าให้ทำ, สุดแต่หย่าให้เสียการ. กองรามันทั้งปวงแจ้งกำหนดดั่งนั้นแล้ว, ก็ข้ามไปซุ่มหยู่ในป่า. ครั้นเห็นไทยออกเกี่ยวข้าว, ก็ลอบยิงลอบแทง, แต่ทำดั่งนี้เนือง ๆ นายทัพนายกองทั้งปวง. ก็เอาเหตุไปแจ้งแก่เจ้าพระยาจักรี ๆ เห็นมอนกลับเปนกบด, ทำการกำเริบหนักขึ้น, ก็บอกหนังสือเข้ามาให้กราบทูลเสร็จสิ้นทุกประการ, เสนาบดีก็นำเอาหนังสือบอกเจ้าพระยาจักรีกราบบังคมทูล. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทราบก็ซึ่ง

พระโกรธ, ตรัสว่าเจ้าพระยาจักรีเปนผู้ใหญ่ก็เคยทำศึกสงครามมา, ยังจะไปตีเอาเมืองเหล่านี้ก็หาได้ดีไม่. เจ้าเมืองเมาะลำเลิงเข้าสวามิภักดิ์, ขอกองทัพออกไปรักษาเมือง, ไพร่บ้านพลเมืองก็ปรกติหยู่สิ้น, ฝ่ายเมืองเมาะตมะ, เมืองตะเกิ่ง, เมืองบัวเผื่อน, เมืองพสิม, เมืองขลิก, เมืองตองอูเล่าก็อ่อนน้อม, ควนหรือให้เปนได้ถึงเพียงนี้. ประการหนึ่งเมืองเมาะลำเลิงก็หยู่ฟากตะวันออก, เหมือนหยู่ในกำมือก็ยังให้เลิกหนีไปได้, ด้วยว่าทำศึกดุจทารกอมมือ, ครั้นจะให้ค่าเสียก็เสียดายคมหอกดาบ, ตรัสเท่าดังนั้น, ก็ให้มีตราตอบคาดโทษออกไปว่า, เจ้าพระยาจักรีจะตีเอาเมืองเมาะตมะได้หรือมิได้, ถ้าเห็นได้ฝ่ายเดียวแล้วให้ตีเอา, ถ้าเห็นมิได้ให้รักษาค่ายเมาะลำเลิงไว้ให้มั่น. ทัพหลวงสเด็จพระราชดำเนินถึง, จึ่งจะตีเมืองเมาะตมะทีเดียว. ผู้ถือหนังสือกลับไปแจ้งแก่เจ้าพระยาจักรีทุกประการ.

เจ้าพระยาจักรีแจ้งในท้องตรารับสั่งดังนั้น ก็กลัวพระราชอาญาเปนอันมาก. แลเร่งรัดให้นายทัพนายกองทำเรือรบเรือไล่เสร็จ, แล้วก็ให้ลากลงไว้ในคลองน้ำ. แลคิดแต่งกองทัพไปป้องกันให้เกี่ยวข้าวศึกองกองละห้าร้อยคอยสกัดตีเหล่ารามัญกบฎทุกวัน พวกมอนเห็นกองทัพไทยมาก, ต้านทานมิได้ก็หลบหลีกเข้าไปในป่า นายทัพนายกองให้เร่งเกี่ยวข้าวเบา, แลข้าวหนักในท้องนาแขวงเมืองเมาะลำเลิง, บวกขนข้าวไว้ในฉางได้ประมาณสองพันเกวียน.

ส่วนพระยาลาวเมืองเมาะตมะ, แต่งชาวด่านให้มาประจำฟังข่าวราชการ, หมู่ทางแม่น้ำละเมา, ทางตองปุ, ทางแม่จัน, ทางแม่กลัศร, ให้รู้ว่ากองทัพหลวงณะกรุงพระมหานครศรีอยุธยาจะมาหรือมิมา.

ฝ่ายสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ครั้นให้หนังสือตอบมายังเมืองเมาะลำเลิงแล้ว, ก็มีพระราชโองการแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวงให้เตรียมทัพพร้อมเสร็จ, กำหนดทัพหลวงจะสเด็ดโดยทางชลมารคนะวันเสาร์เดือนสามขึ้นค่ำหนึ่ง, สเด็ดไปขึ้นบกเมืองกาญจนบุรี, ให้กองทัพทั้งปวงล่วงไปคอยรับสเด็ดให้พร้อม, ท้าวพระยานายทัพนายกองก็ยกช้างม้ารี้พลไปทางเมืองกาญจนบุรีตามพระราชกำหนด.

ครั้นนะวันเสาร์เดือนสามขึ้นค่ำหนึ่ง, เพลารุ่งแล้วสองนาลิกา, ได้มหาอุดมเริกส์ สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ซึ่งเครื่องอลังการสรรพาภรณ์วิชัยยุทธสรรพเสร็จ. สเด็ดลงสู่พระที่นั่งกนกรัตนวิมานมหานาวา, อันรจนาด้วยกาญจนมณีรัตนชัชวาลทั้งคู่พันลึก, อีกด้วยเรือจำนำท้าวพระยาสามนตราช, ฝ่ายทหานพลเรือนเรียงประจำจับสลากสลับสลอนคับคั่งตั้งโดยขบวนพยุหะบาตรา, พระโหราราชครูธิบดีสรีทิชาจารย์. ก็ลั่นค้องชัยให้ขยายเรือพระที่นั่งสุวรรนหงส์ อันซึ่งพระพุทธปติมากรทองนพคุณ, บันจุพระสารีริกบรมธาตุ, ถวายพระนามสมยาพระชัยนั้นก่อน. แลเรือขบวนหน้าทั้งปวงเดินโดยลำดับ, เรือพระที่นั่งแลเรือแห่ซ้ายขวาทั้งปวง, เดินโดยสเด็ดดาดาษในท้องพระมหานัทธารประทับรอนแรมห้าเวนก็ถึงเมืองกาญจนบุรี สเด็ดยั้งพลับพลาที่ประทับ, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็ดแรมพักช้างม้ารี้พลจัดกองทัพสามเวน แลกองทัพหลวงสเด็ดครั้งนั้น, พลฉกันจำเครื่องแสนหนึ่ง, ช้างเครื่องแปดร้อย, ม้าพันห้าร้อย

ครั้นรุ่งขึ้นสเด็ดในเพลาสิบทุ่ม, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงซึ่งพระสุบินว่า, ยังมีสิงคาลาตัวน้อยมาคาบเอาพระยาคชสารตัวใหญ่ไปสู่ประ